

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

9 oktober 1968

53e jrg.

No. 2665

Verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. C. Bos; L. H. Klaassen;
H. W. Lambers; P. J. Montagne; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

Ghana's buitenlandse schuld

Na de Tweede Wereldoorlog is het Westen begonnen de Derde Wereld ontwikkelingshulp te verlenen. In tegenstelling tot wat de publieke opinie veronderstelt, bestaat deze hulp zelden uit giften, maar meestal uit leningen die met interest moeten worden terugbetaald. Gedurende de eerste jaren konden de aflossingen gemakkelijk uit de nieuwe leningen worden gefinancierd, maar in de loop van de tijd namen de terugbetalingen natuurlijk in omvang toe. Nu de hulpverlening de laatste jaren nagenoeg gelijk blijft en zelfs dreigt te verminderen, komt het moment snel naderbij waarop de aflossingen de nieuwe hulpverlening gaan evenaren. Dat moment is voor het ene ontwikkelingsland natuurlijk dichterbij dan voor het andere.

De moeilijkheden beginnen al te ontstaan zodra de aflossingen een onevenredig groot deel van de nieuwe hulpverlening opslokken. Als antwoord op deze moeilijkheden werd voor sommige landen — Pakistan en India bijvoorbeeld — de hulpverlening gebundeld in een zogenaamd „aid consortium”. De bijzonder dramatische omstandigheden waarin Indonesië en Ghana verkeerden maakten eerst een bijeenkomst noodzakelijk van crediteurlanden en debiteurland om de voorwaarden van een schulddelging vast te leggen. Pas daarna kon voor Indonesië een aid consortium worden geformeerd. Ghana heeft deze fase nog niet bereikt. Voor dit land werd een voorlopige schuldenregeling vastgesteld in Londen in december 1967, waarbij een verdergaande regeling werd verschoven naar oktober 1968. Het is waarschijnlijk dat ook voor Ghana in de loop van het volgend jaar een aid consortium kan worden gevormd.

De moeilijkheden voor Ghana zijn niet ontstaan door de officiële hulpverlening, maar door een excessief gebruik van zogenaamd leverancierskrediet. Medio 1966 waren de schulden aan het westerse bedrijfsleven opgelopen tot ongeveer f. 1.250 mln., waarvan bijna 10% aan Nederland. Indien Ghana steeds economisch verantwoorde bestellingen had gedaan en indien het bedrijfsleven voor redelijke prijzen had geleverd, zou de toestand wel moeilijk zijn geweest, maar niet dramatisch. Onverstandig economisch beleid en winsthonger van sommige leveranciers hebben het land echter in grote financiële moeilijkheden gebracht.

Het is niet uitgesloten dat men Ghana een deel van zijn schulden had willen kwijtschelden, indien zij direct met haar leveranciers had kunnen onderhandelen. Sommige contracten zijn zo dubieus, sommige prijzen zo exorbitant, dat het land een sterke positie had kunnen innemen aan de conferentietafel. Die procedure is helaas niet mogelijk omdat de vorderingen van het bedrijfsleven door de regeringen van de betreffende leverancierslanden worden gegarandeerd. Daarom kan Ghana niet onderhandelen met zijn schuldeisers, maar moet het om de tafel gaan zitten met vertegenwoordigers van de verschillende ministeries van financiën. Deze ambtenaren hebben niet de bevoegdheid een deel van deze schulden kwijt te schelden (het is door Ghana ook nimmer gevraagd). Evenmin kunnen zij zich verdiepen in de morele kanten van dit soort kredietverlening.

De regeringsgarantie voor politieke risico's wordt natuurlijk niet gegeven in het belang van de ontwikkelingslanden. De garantie wordt gegeven om de export van het Westen te bevorderen, om de economie van de geïndustrialiseerde landen te stimuleren. Voor zover ik weet neemt geen enkele

INHOUD

Drs. J. Koopman:

Ghana's buitenlandse schuld 933

Rotterdam en de Delta, nu en morgen 934

Drs. H. Emanuel:

De ontwikkeling der loonkosten-
niveaus in de verwerkende indus-
trie der EEG-landen, 1950-1966 . 939

Mr. H. G. M. van der Voort:

Beleggingsmaatschappijen en beleg-
gingsfondsen in de fiscale branding
(II) 944

Mededelingen 947

Geld- en kapitaalmarkt.. 949

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

regering het volledige risico over. De exporteur moet zelf een deel van het risico dragen. Dit eigen risico varieert — afhankelijk van het industrieland — van 5 tot 20%. Voor Nederland is dit percentage, meen ik, 20. In het licht van de royale winsten is dit eigen risico onvoldoende om onverantwoorde leveranties te voorkomen.

Onze wetgeving kent verschillende bepalingen om de koper te beschermen tegen ongewenste verkoopmethoden. Er was een tijd dat in Nederland een huurkoper, bij wanbetaling, het geleverde goed aan de leverancier moest teruggeven zonder recht te hebben op enige vergoeding, ook al had hij reeds een aanmerkelijk bedrag betaald. Terecht heeft de wetgever hierin verandering gebracht om uitbuiting van een zwakke koper te voorkomen.

Op internationaal terrein wordt een zwakke koper niet beschermd. Integendeel. Door de regeringsgarantie bestaat er voor de leverancier geen enkele rem die hem er van zal weerhouden zijn leveringen op te dringen. Het zal waarschijnlijk wel heel lang duren voor de wetgever bereid is een zwakke, buitenlandse koper in bescherming te nemen tegen het nationale bedrijfsleven. Maar ook zonder ingrijpen van de wetgever zou de toestand al aanmerkelijk kunnen worden verbeterd.

Het is namelijk twijfelachtig of het zogenaamde politieke risico dat door de westelijke regeringen wordt gedekt wel steeds een politiek risico is. In Ghana is in 1966, na een militaire coup, een regering opgetreden die onmiddellijk heeft verklaard alle financiële verplichtingen te willen nakomen. In de twee jaren die sindsdien zijn verlopen heeft deze regering bewezen dat het haar ernst is. Het politieke klimaat is gedurende deze twee jaren voor het westerse bedrijfsleven gunstiger geworden dan het daarvoor was. De moeilijkheden die de leveranciers ondervonden om betaling voor hun leveringen te verkrijgen, waren dan ook niet van politieke, maar van *commerciële* aard. Moeilijkheden, die steeds en overal ontstaan als leveranciers niet de nodige voorzichtigheid in acht nemen. De situatie zou al aanmerkelijk verbeteren als de regeringen de dekking van het risico zouden beperken tot werkelijke politieke risico's.

Ghana is een klein land. De moeilijkheden waarin het zich bevindt zullen de wereld niet schokken. Toch confronteert het ons met een probleem waarvoor wij de ogen niet langer kunnen sluiten. Door de huidige structuur van de hulpverlening zal het aantal landen met acute betalingsmoeilijkheden snel toenemen. Het is niet waarschijnlijk dat men op grote schaal hetzelfde geneesmiddel kan toedienen waarmee men thans enkele landen probeert te genezen. Nu tracht men de crisis te overwinnen door onmiddellijke bijstand van het IMF met een kort krediet en het verlenen van een korte adempauze. Daarna worden de schulden over een langere periode uitgesmeerd, uiteraard tegen betaling van rente. Nieuwe hulp wordt door een club van donorlanden verleend onder leiding van de Wereldbank.

Hoe nuttig en belangrijk het werk van IMF en Wereldbank ook is, hun hulpverlening is niet zonder bezwaren. Deze zullen door de „schaalvergroting" die voor de deur staat duidelijker aan het licht treden. Wereldbank-teams zullen regelmatig en frequent het debiteurland bezoeken. Zij zullen gegevens verzamelen over de belangrijkste economische activiteiten en die gegevens analyseren en interpreteren. Het IMF zal er een permanente vertegenwoor-

PROBLEEMSTELLING

Voor een beoordeling van de ontwikkelingsmogelijkheden in de sectoren van haven en industrie in de Rotterdamse agglomeratie dient men enkele economische en planologische kernpunten voorop te stellen:

a. Het eerste kernvraagstuk is van *algemeen maatschappelijke* aard. De grootscheepse industrialisatie heeft in het Rijnmondgebied zelf grote spanningen veroorzaakt. Hierbij moeten onderscheiden worden de industrievestigingen enerzijds en de overslag-, opslag- en distributie-activiteiten van de haven anderzijds. Voor de typische overslag-activiteiten is, vooral als men tot een herverkaveling in de oude havens zou kunnen komen, nog wel voldoende ruimte in het Rijnmondgebied. Hetzelfde geldt voor de opslag. Belangrijk is, dat de haven van Rotterdam meer en meer de functie van stapelhaven gaat vervullen en dat dit de positie van Rotterdam als internationaal handelscentrum ondersteunt. Aan het uitgiftebeleid van terreinen zou een plan ten grondslag moeten liggen, waarin bepaald is, welke overslag-, opslag- en distributie-activiteiten de Rotterdamse agglomeratie nodig heeft om de positie van de Rotterdamse haven te kunnen handhaven en uit te bouwen. Deze moeten prioriteit krijgen boven industrievestigingen, terwijl er tevens richtlijnen zouden moeten komen om te kunnen bepalen welke industrieën zich wel en welke zich niet meer in dit gebied kunnen vestigen. Het zijn immers in de eerste plaats de industrievestigingen die de spanningen in het Rijnmondgebied hebben opgeroepen. Deze manifesteren zich in toenemende mate als een *botsing tussen welvaarts- en welzijnsbelangen*. Méér ruimte voor havenontwikkeling annex industrievestiging zal in het Rijnmondgebied de welvaart zonder twijfel nog verder doen toenemen. Méér ruimte voor deze doeleinden zal evenwel, onafwendbaar, ten koste gaan van de welzijnsbepalende componenten van het maatschappelijk leven.

Daarbij rijst nog een ander probleem. Een wereldcentrum van handels-, verkeers- en industriële activiteiten moet uiteraard kunnen beschikken over een uitgebreide verkeersinfrastructuur en over optimale voorzieningen in de sociaal-culturele en recreatieve sector. Als de totstandkoming van deze voorzieningen geen gelijke tred houdt met de eisen, die een toeneming van industriële en havenactiviteiten stelt, kunnen de agglomeratievoordelen gemakkelijk omslaan in agglomeratienadelen. Gezien de ontwikkeling in de achter ons liggende jaren en gelet op de duidelijke achterstand in de recreatieve, de sociaal-culturele en verkeersinfrastructuur¹, dreigt het gevaar dat een dergelijk proces in de toekomst gaat optreden.

Voorts houdt een ongebreidelde ontwikkeling van de investeringen in nieuwe vestigingen het gevaar in van een zodanig snelle groei van de totale beschikbare capaciteit, dat er een grote discrepantie komt tussen de omvang van de aangeboden goederen en diensten enerzijds en de daar-

(Slot op blz. 948)

en de Delta, nu en morgen

Met name in de zuidwestelijke hoek van Nederland bestaan er nogal uiteenlopende opvattingen over onze toekomstige zeehavenontwikkeling, in het bijzonder over het aandeel van de gemeente Rotterdam daarin. Deze verschillen in opvatting lopen dwars door menige politieke partij heen. De Partij van de Arbeid vormt hierop geen uitzondering.

De op deze en de volgende pagina's afgedrukte tekst vormt de — enigszins bekorte — inhoud van een rapport dat een dezer dagen zal verschijnen. Dit rapport, dat o.a. een pleidooi levert voor een krachtig nationaal havenbeleid, is samengesteld door de Sectie Haven van de Federatie Rotterdam van de Partij van de Arbeid. Tot de samenstellers behoren o.a. de Tweede-Kamerleden Lems en Posthumus en Rijnmond-Gecommitteerde Roozmond. Dit stuk zal eind oktober in een openbare vergadering ter discussie worden gesteld.

Naar de mening van de redactie kan deze nota in haar uitgangspunten en conclusies van belang worden geacht als uitgangspunt voor een discussie over ons zeehavenbeleid, die los kan staan van iedere economisch-politieke tegenstelling binnen onverschillig welke politieke partij. Daarom mag plaatsing ervan in ESB gerechtvaardigd heten. Bekortingen en cursiveringen zijn voor de verantwoordelijkheid van de redactie.

aan bestaande behoeften anderzijds, zodat voor alle betrokken bedrijven een destructieve overcapaciteit dreigt. Het behoeft geen betoog, dat dit voor de ondernemingen (grote en kleine) en voor de werknemers desastreuze gevolgen kan hebben.

Het zijn dus niet alleen de uitingen van gevoelens van toenemend onbehagen over de leefbaarheid in dit gebied, maar ook het achterblijven van de infrastructuur en de mogelijkheid van overcapaciteit die aantonen, dat voor de ontwikkeling van havens en industrieën snel naar een schaalvergroting moet worden gezocht.

b. In het Rijnmondgebied wordt door de aldaar gevestigde bedrijven een netto toegevoegde waarde tegen factorkosten gerealiseerd, welke 10,6% bedraagt van de netto toegevoegde waarde tegen factorkosten van de in geheel Nederland gevestigde bedrijven. Dit cijfer is gebaseerd op de door het CBS opgestelde jaarrekeningen voor het Rijnmondgebied. De jaarrekeningen zijn gebaseerd op 1960 en hoewel deze gegevens dus niet meer actueel lijken, wijzen later uitgevoerde berekeningen erop, dat het produktievolume in het Rijnmondgebied weliswaar sneller is gestegen dan in overig Nederland, maar dat daar tegenover staat, dat de prijsontwikkeling die veel minder geprononceerd was deze snellere groei heeft gecompenseerd. Daardoor mag worden aangenomen, dat de waarde van de netto produktie in het Rijnmondgebied even sterk is toegenomen als in geheel Nederland, zodat de cijfers van 1960 verhoudingsgewijze nog hanteerbaar zijn. Het percentage van 10,6 wordt bereikt in een gebied, waarin 7,8% van de Nederlandse bevolking woont. Dat wil dus zeggen, dat 7,8% van de Nederlandse bevolking kan beschikken over 10,6% van het netto beschikbare nationale inkomen. In eenvoudiger taal uitgedrukt betekent dit, dat men in de 23 gemeenten van het Rijnmondgebied gemiddeld ongeveer 13% meer kan besteden dan in overig Nederland mogelijk

is. Neemt men de consumptie per hoofd van de bevolking, dan blijkt ongeveer een zelfde verhouding te bestaan. De gemiddelde consumptie per hoofd is in het Rijnmondgebied ongeveer 12% hoger dan in de rest van Nederland.

c. Het 23 gemeenten omvattende Rijnmondgebied heeft een belangrijk overschot op de rekening met het buitenland en ook een groot overschot op de rekening met overig Nederland. In het verleden is deze situatie zo geïnterpreteerd, dat alleen hiermee het bewijs zou zijn geleverd, dat Rijnmond een grote stuwende functie voor de economie van de rest van Nederland vervult. Bij een nadere beschouwing moet worden geconstateerd, dat een dergelijke analyse te simplistisch is. Dat Rijnmond een overschot heeft op de rekening met het buitenland is juist en eveneens, dat er een duidelijk overschot is op de rekening met het binnenland, maar dit laatste wordt grotendeels veroorzaakt door de industriële bedrijven in de petrochemische sector. Voornamelijk omdat het overschot in de petrochemische sector zo groot is, kan Rijnmond in zijn industriële sector op een overschot bogen. Als daarbij in aanmerking genomen wordt, dat in dit laatste overschot nog is begrepen een bedrag van f. 500 mln. aan de overheid (bijdragen van belastingen en accijnzen), dan is er, na aftrek van deze post, in feite een niet onaanzienlijk tekort en het is juist dit tekort dat de stuwende functie van het Rijnmondgebied ten opzichte van overig Nederland illustreert. Dit tekort betekent immers, dat ten behoeve van de activiteiten van het Rijnmondgebied een invoer van buiten Rijnmond plaatsvindt. Hierdoor wordt de werkzaamheid in overig Nederland gestimuleerd.

¹ Bijvoorbeeld: te weinig terreinen voor dagrecreatie dichtbij huis, onvoldoende goede zwembaden, onvoldoende voorzieningen in de wijken (wijkgebouwen, gymnastieklokalen), achterstand in de woningsanering, achterstand ten aanzien van wegeaanleg en oeververbindingen.

De hier geschetste kernpunten van de problematiek samenvattend kan het volgende worden gesteld:

1. De omvang van de investeringen van de overheid en het bedrijfsleven in het Rijnmondgebied heeft tot gevolg gehad, dat de bevolking in dit gebied een welvaartspeil kon bereiken, dat hoger is dan het gemiddelde nationale welvaartspeil.
2. De omvang van deze investeringen heeft een duidelijk positieve invloed doen gelden op de economie in overig Nederland.
3. Afremming van deze investeringen zal enerzijds tot gevolg kunnen hebben, dat de ongelijkheid in welvaartsniveau tussen het Rijnmondgebied en overig Nederland wordt verminderd, maar kan anderzijds het gevaar inhouden van een terugslag op de economie in overig Nederland.
4. Niet afremmen van deze investeringen zal impliceren, dat in het gebied van de Rotterdamse agglomeratie meer ruimte voor havens en industrieterreinen beschikbaar zal moeten worden gesteld.
5. Beschikbaarstelling van meer ruimte hiervoor zal de spanningen tussen het welvaarts- en welzijnsniveau binnen deze agglomeratie nog verder doen toenemen.
6. Wanneer deze beschikbaarstelling van meer ruimte niet op de een of andere wijze gereguleerd wordt, gaat op kortere of langere termijn het gevaar van destructieve overcapaciteit dreigen.
7. De spanningen tussen welvaarts- en welzijnsniveau kunnen, indien zij gepaard gaan met een blijvende achterstand in de infrastructurele voorzieningen, de agglomererende functies van het Rijnmondgebied gaan aantasten.

DE ONTWIKKELING VAN HAVEN EN INDUSTRIE IN REGIONAAL EN NATIONAAL VERBAND

Het toenemende industriële karakter van de Nederlandse zeehavens heeft er toe geleid, dat in deze havens een groeiende behoefte is ontstaan aan terreinen voor industriële vestigingen. De noodzaak om vooral in de Rotterdamse agglomeratie tot een integratie te komen van een ruimtelijk-ordeningsbeleid en het te voeren zeehavenbeleid wordt derhalve steeds dringender. Voorwaarde daarvoor moet blijven, dat de functie van de Rotterdamse haven gezien zijn grote betekenis voor de nationale economie en zijn moeilijker wordende concurrentiepositie ten opzichte van de andere Noordzeehavens, niet mag devalueren. Wanneer Nederland zijn industriële en vervoersfunctie wil behouden, moeten in de komende decennia opnieuw grote bedragen in de zeehavens worden geïnvesteerd.

De bij herhaling gesuggereerde tegenstelling tussen ruimtelijke ordening en economische planning is in wezen een schijncontroversie. Een economische benadering, die rekening houdt met sociale-kostenfactoren, moet bij consequente toepassing leiden tot dezelfde uitkomsten als een benadering vanuit het gezichtspunt van de ruimtelijke ordening, waarbij dezelfde economische belangen een rol spelen.

De juiste methode is in de toekomst bij nieuwe havenontwikkelingen de consequenties van alle havenplannen voor de welvaart, het welzijn en de leefbaarheid in het betreffende gebied en zijn omgeving vooraf grondig te beoordelen. Dit moet impliceren, dat in een havenplan niet alleen factoren als de bestemming van de terreinen, het uitvoeringstempo en de kosten ervan worden samengevat en gegroepeerd, maar dat ook de consequenties voor het

welzijn van de bevolking in het in geding zijnde gebied worden overzien. Het moet eveneens impliceren, dat een havenplan dat op regionaal niveau van nationale betekenis wordt geacht, op nationaal niveau wordt beoordeeld. Bekeken moet dan worden of het niet slechts regionaal, maar inderdaad ook nationaal verantwoord is. Wanneer aan die voorwaarden wordt voldaan, maar uitvoering van een dergelijk plan een ernstige verstoring zou betekenen van de harmonische ontwikkeling binnen de regio, dan is het noodzakelijk op nationaal niveau de consequenties van deze verstoring af te wegen tegen de nationale belangen. Alleen als dan het nationaal belang moet prevaleren en elders in het land geen alternatieven aanwezig zijn, mag tot uitvoering van zo'n plan worden overgegaan.

Wanneer men het vorenstaande beschouwt binnen het huidige kader van de mogelijkheden in het Rijnmondgebied, dan is het verantwoord te stellen dat men er hier verstandig aan zal doen alleen nog die industriële vestigingen toe te laten, voor welke de in dit gebied aanwezige faciliteiten een essentiële voorwaarde zijn. Bedrijven die evengoed — zo niet beter — elders in Nederland een geschikte vestigingsplaats kunnen vinden, zullen in de toekomst niet meer in het Rijnmondgebied toegelaten moeten worden. Bij een dergelijk beleid dreigt het gevaar dat bepaalde industrieën, die zich niet buiten het Rijnmondgebied willen vestigen, voor ons land verloren gaan, doch uitsluitend op grond daarvan behoeft van het hierboven geschetste principe niet te worden afgeweken. Wanneer men dat wél zou doen, zou dat in feite betekenen, dat de industriepolitiek in ons land in laatste instantie, en dus in beslissende mate, door het bedrijfsleven zou worden bepaald, in plaats van door de overheid. In plaats van in een dergelijke situatie te berusten, dient de overheid in die gevallen, waarin bovengenoemd gevaar acuut kan worden, met bijzondere maatregelen — gericht op een effectieve industriële-spreidingspolitiek — het verlies van zulke bedrijven voor onze nationale economie te trachten af te wenden.

Afgezien daarvan dient te worden gesteld, dat wanneer vestiging in de te ontwikkelen zeehavens aan de orde is, speciale overheidsmaatregelen op hun plaats kunnen zijn. Deze dienen een tijdelijk karakter te hebben, een redelijke verhouding tussen de totale maatschappelijke lasten en lusten op lange termijn op te leveren en de mededinging met de bestaande industrieën niet te vervalsen. Hierbij kan gedacht worden aan bijdragen aan de algemene infrastructuur, in de aanloopkosten en in het bijzonder in de kosten van personeelsscholing. Spreiding van zeehaven-industrie-activiteiten is het meest gediend met het snel op gang brengen van de nodige algemene accommodatie (agglomeratievorming) en wel in een beperkt aantal vestigingsplaatsen. Het selectieve vestigingsbeleid, dat hieruit naar voren moet komen, is een essentiële voorwaarde

(I.M.)

WARMTE	TECHNIEK
BEUKERS	SCHIEDAM

voor een werkelijk functionele economische taakverdeling tussen het westen en overig Nederland. De wel eens veronderstelde tegenstelling tussen beide landsdelen is immers in wezen niet aanwezig. Het gaat niet om het onttrekken van mogelijkheden aan het ene deel ten behoeve van het andere, maar om het uitvoering geven aan een optimale taakverdeling tussen beide delen ten behoeve van het hele land. Juist op die manier kan worden bereikt dat de doeleinden, welke zowel in het kader van de Tweede Nota inzake de Ruimtelijke Ordening, als in de laatste Groeinota worden gesteld, nader tot verwezenlijking worden gebracht.

Daarbij rijst echter ook de vraag of de thans in Rijnmond nog beschikbare ruimte wel van die omvang is, dat de Rotterdamse agglomeratie — ook bij een sterk selectief-uitgiftebeleid — nog een evenredig aandeel kan blijven leveren in de verdere ontwikkeling van onze nationale economie. Het lijkt niet onverantwoord te stellen, dat dit op langere termijn niet meer het geval zal zijn. Het is begrijpelijk, dat men in het Zeehavenoverlegorgaan Zuidwest-Nederland begonnen is na te gaan, waarheen de aan de Rotterdamse zeehavens verbonden activiteiten in de toekomst het best kunnen worden geleid. Het is evenwel wenselijk, dat dit spreidingsbeleid zo spoedig mogelijk in nationaal verband wordt gestimuleerd en uitgewerkt.

HET OVERLEG IN DE DELTA

Ook wanneer men bereid is de hierboven gegeven beschouwing en de daar geschetste voorwaarden, waaraan het toekomstige zeehavenbeleid in Nederland zou moeten voldoen, te aanvaarden, dan is het — alvorens er nadere conclusies voor het Rijnmondgebied aan te verbinden — nodig eerst nog stil te staan bij de huidige situatie met betrekking tot onze zeehavens. Zonder iets af te doen aan de voldoening over de totstandkoming van het Zeehavenoverlegorgaan Zuidwest-Nederland, moet worden geconstateerd, dat dit orgaan jammer genoeg

- a. niet meer is dan een gebrekkig geïnstitutionaliseerd overlegcentrum, een niet gelegaliseerd gespreks- en studie-instituut, dat geen formele uitvoeringsbevoegdheid bezit;
- b. zich beperkt tot het gebied van de Delta, en er bij zijn totstandkoming zelf op heeft gestaan de haven van Antwerpen, hoewel haar invloedssfeer zich reeds lang tot het zuidelijk deel van de Delta uitstrekt, buiten het overleg te laten;
- c. door zijn totstandkoming het Deltagebied, in vergelijking met de andere Nederlandse zeehavengebieden, in een bijzondere positie heeft geplaatst, temeer omdat op nationaal niveau een vergelijkbaar overlegorgaan, voor alle Nederlandse zeehavens nog steeds niet tot stand is gekomen.

Deze situatie houdt verschillende gevaren in. Bezieet men het ad a. gestelde, dan ontkomt men niet aan de constatering dat het Overlegorgaan Zuidwest-Nederland, hoezeer de overlegpartners ook met goede voornemens zijn bezield, geheel afhankelijk is van de bereidheid der respectieve bestuursorganen in de Delta, om de in het Overlegorgaan gemaakte afspraken na te komen. Wanneer hier de vrees wordt geuit, dat het Overlegorgaan daardoor een (nog) vrij wankel basis bezit, dan wil daarmee niet gezegd zijn, dat de partners in het Overlegorgaan niet vervuld zouden zijn van het verlangen om in goede harmonie samen te werken. Feit is evenwel, dat de onderscheiden partners

Aan onze 'abonnees

Uit onze administratie blijkt, dat diverse abonnees hun abonnementsgeld voor dit jaar nog niet hebben voldaan.

Ter voorkoming van incassokosten verzoeken wij hun nogmaals dringend om betaling van de abonnementskosten voor 1968.

Ons gironummer is 8408; onze bankrelatie is Mees & Hope te Rotterdam.

Administratie ESB

slechts verantwoordelijk zijn aan hun eigen bestuursorgaan, niet aan enig gemeenschappelijk bestuursorgaan. Dat houdt het gevaar in, dat in zaken van grote betekenis niet het gemeenschappelijke, maar het eigen regionale, c.q. lokale doel zal prevaleren, waardoor men op beslissende punten tot onmacht is gedoemd.

Beschouwt men vervolgens het ad b. gestelde, dan dringt zich meteen de constatering op, dat — zo de onderlinge naijver binnen de Nederlandse Delta al zou zijn of worden uitgebannen — de concurrentie met de binnen de invloedssfeer van de Delta vallende Antwerpse haven door de totstandkoming van het Overlegorgaan zoal niet is aangewakkerd, dan toch wordt bestendig. De vrees is gerechtvaardigd, dat hierdoor — zo de spanningen binnen het Nederlandse deel van de Delta door de activiteiten van het Overlegorgaan zouden verdwijnen, c.q. afnemen — de spanningen tussen de Nederlandse Deltahavens en Antwerpen nog verder zullen toenemen.

Wanneer men tenslotte het ad c. gestelde in de beschouwing betreft, dan ligt de veronderstelling voor de hand dat door de totstandkoming van het overlegorgaan ook in eigen land de spanningen tussen de zeehavens in de Delta en die in het overige deel van Nederland zullen toenemen. Feit is immers, dat binnen het Overlegorgaan de grote lijnen (moeten) worden aangegeven, waarlangs de Deltahavens zich in de komende decennia zouden dienen te ontwikkelen. Feit is echter ook, dat de noordelijke flank van de Delta als het ware grenst aan onze tweede nationale zeehaven, Amsterdam. Temeer daar Amsterdam niet bij het overleg is betrokken, laat het zich verstaan dat met name uit de hoofdstedelijke havenkringen — zodra de Deltasamenwerking voor het Deltagebied vruchten gaat afwerpen — in toenemende mate kritiek op de door het Overlegorgaan ingezette ontwikkeling zal worden gehoord. Voegt men daarbij de gestaag toenemende aandrang, om ook in het noorden des lands (Delfzijl/Eemshaven) nieuwe impulsen voor zeehavenontwikkeling tot stand te brengen, en bedenkt men bovendien dat men in nog andere delen van ons land, gedreven door de onrust over de daar optredende werkloosheid, steeds sterker het gevoel krijgt bij het zuidwesten van ons land te worden achtergesteld, dan laat het zich aanzien dat het nieuwe samenwerkingsverband, nationaal gezien, buiten de Delta niet met onverdeelde sympathie wordt tegemoetgetreden.

Dit gevaar zou slechts kunnen worden afgewend door boven een regionaal samenwerkingsverband als het onderhavige een sterk nationaal-coördinerend orgaan te plaatsen, dat — onder het gezag van parlement en regering geplaatst — de grote lijnen voor een werkelijk nationaal zeehavenbeleid zou aangeven. Zo'n nationaal orgaan is er, zoals eerder opgemerkt, echter nog niet. En als het er spoedig komt, moet bovendien nog worden afgewacht of daarmee inderdaad een hechte basis voor een nationaal zeehavenbeleid zou worden gelegd.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

A. Een werkelijk nationaal zeehavenbeleid is geboden. Het is een onmiskenbare verdienste geweest van de vijf partners in het Delta-overleg, dat zij zich aan een gezamenlijke bestudering van de in de Delta gerezen vraagstukken hebben gezet. Zij hebben daarmee wellicht zelfs de basis gelegd voor een gecoördineerde ontwikkeling in veel wijder verband. Met deze erkenning worden de in het vorenstaande geschetste problemen echter niet opgelost. Binnen het eigen samenwerkingskader zal op korte termijn een krachtige beleidsinstelling tot stand moeten komen, omdat anders voortdurend het gevaar dreigt dat de in het samenwerkingsverband gemaakte afspraken door de „lagere” bestuursorganen, welke immers slechts een bestuurlijke verantwoordelijkheid dragen voor het eigen en niet voor het gehele gebied, niet worden gehonoreerd.

Daarnaast is het een absoluut vereiste, dat ook op nationaal niveau aanstonds tot een beleidscoördinatie voor de zeehavenontwikkeling in de respectieve regio's wordt overgegaan. *Alleen nationale coördinatie schept een afdoende garantie voor een juiste afweging van regionale belangen op nationaal vlak.* Het is onverantwoord en principieel onjuist die afweging afhankelijk te stellen van de afspraken c.q. besluiten in een interregionaal overlegorgaan, ook al valt de zwaarste haven- en industrieconcentratie binnen de grenzen van de in dit orgaan vertegenwoordigde regio's. Dat laatste feit zou zelfs een extra motief voor onze stelling kunnen opleveren: het is een menselijke eigenschap om zich bij zijn beslissingen in overheersende mate op zijn eigen positie te richten, zeker wanneer die positie nationaal beschouwd overheersend is, in plaats van zulke beslissingen mede te laten afhangen van de behoeften die bij anderen — buiten de eigen kring — leven.

Dit overziend, kan ten aanzien van de verdere ontwikkeling van de haven- en industriegebieden in de Rotterdamse havenagglomeratie niets anders worden gesteld dan dat deze ontwikkeling onmogelijk los kan worden gezien van de buiten het Delta-verband vallende problematiek. Aangezien voor de oplossing daarvan door de Rijksoverheid nog steeds geen duidelijke, werkelijk nationale beleidslijnen zijn aangegeven, zou er — waar de integratie van de belangen der onderscheiden regio's in dit rapport doelbewust centraal is geplaatst — iets voor te zeggen zijn om de grote beslissingen, welke bepalend zijn voor het toekomstbeeld van de Rotterdamse havenagglomeratie, uit te stellen tot vorenbedoelde beleidsintegratie is gerealiseerd. Nog afgezien van het feit, dat geen enkele garantie bestaat dat die integratie spoedig wordt verwezenlijkt, zou een dergelijke stellingname evenwel funeste gevolgen kunnen hebben, omdat ze in de praktijk spoedig zou neerkomen op stopzetting van de ontwikkeling, zonder dat is uitgemaakt of dit verstandig zou zijn.

Het alternatief moet daarom zijn, dat enerzijds met alle parlementaire middelen wordt bewerkstelligd dat bedoelde beleidsintegratie snel tot stand komt, terwijl anderzijds alles in het werk dient te worden gesteld om binnen onze regio alleen die beslissingen te nemen, welke in ieder geval in het door het Overlegorgaan Zuidwest-Nederland nader uit te werken ontwikkelingspatroon passen. Alsdan wordt tenminste bereikt, dat — zolang het nationale ontwikkelingspatroon voor onze zeehavens niet is overeengekomen — in de Delta-regio geen plannen worden uitgevoerd, die het door het overlegorgaan, aanvaarde „Delta-patroon” verstoren.

Dit impliceert dat verwacht mag worden, dat afgeronde voorstellen aan de gemeenteraad van Rotterdam:

1. de toets der kritiek in het Overlegorgaan Zuidwest-Nederland hebben kunnen doorstaan;
2. passen in het huidige beleidskader van de regering t.a.v. de ruimtelijke ordening en de industriespreiding;
3. de implicaties aangeven op het gebied van wonen en recreëren, teneinde een geïntegreerde beleidsbeslissing, mede gefundeerd op de sociale kosten, mogelijk te maken;
4. voldoende informatie verschaffen om het selectiebeleid te kunnen beoordelen.

B. Gelet op de geografische constellatie van het Delta-gebied en op de toenemende verwevenheid van de daarin vallende Belgische en Nederlandse belangen, zou het getuigen van kortzichtigheid de haven van Antwerpen nog langer buiten het Delta-overleg te houden. Met volledig begrip voor de concurrentie tussen met name de Rotterdamse en de Antwerpse havenbeheerders en de havenbedrijven, moet worden geconstateerd dat de heersende onderlinge wedijver op zichzelf reeds een motief is om Antwerpen bij het Delta-overleg te betrekken. Men lost problemen als ondoorzichtige concurrentieverhoudingen niet op door elkaar te blijven beconcurreren; wel door in goed overleg naar een gemeenschappelijk beleid te zoeken.

C. Na datgene wat in de eerste twee paragrafen is gesteld, ligt het voor de hand dat het havenbeleid in de Delta in toenemende mate door meer dan economische motieven moet worden beheerst. De ontwikkelingsschets voor Zuidwest-Nederland, zoals deze door het Overlegorgaan voor de Delta is samengesteld, beperkt zich uitsluitend tot de mogelijkheden en wenselijkheden t.a.v. de bestaande en nog te vormen zeehavengebieden. Deze schets dient aanstonds te worden geplaatst in het veel ruimere kader van een algemeen ontwikkelingsplan voor de Delta. In dit algemene ontwikkelingsplan dienen ook de andere dan de zeehavenbelangen te worden betrokken. Dit impliceert dat bijv. ook planologen, verkeerseconomen, sociologen en deskundigen op het gebied van recreatie, onderwijs en cultuur bij de opstelling van een dergelijk plan moeten worden betrokken.

D. Vanzelfsprekend dient te worden uitgegaan van de erkenning, dat de heersende problemen niet worden opgelost en de waarneembare spanningen niet worden weggenomen door de welzijnsbelangen te laten prevaleren boven de welvaartsbelangen. Vast staat dat de welvaartsontwikkeling moet worden bevorderd, om aan de meest essentiële voorwaarden voor een verantwoorde, verdere maatschappelijke ontwikkeling te kunnen blijven voldoen. De welvaartsbevordering dient er op te zijn gericht om onze nationale economie gelijke tred te doen houden met de economische ontwikkeling in West-Europa. Deze moet zodanig zijn, dat onze te verwachten bevolkingstoename erdoor kan worden opgevangen; bovendien dient zij de middelen te leveren voor het treffen van alle nodige collectieve voorzieningen. In deze laatste doelstelling ligt reeds een stuk welzijnsbevordering besloten. Aangezien de komende decennia, met hun zonder twijfel toenemende vrije tijd, van ons een scherper accent op het maatschappelijk welzijn zullen vragen, dient echter buitendien meer de nadruk te worden gelegd op de noodzaak van een effectieve welzijnspolitiek.

De ontwikkeling der loonkostenniveaus in de verwerkende industrie der EEG-landen, 1950-1966*

Een vergelijking van het Nederlandse loonniveau en de ontwikkeling daarvan met dat in de overige EEG-landen lijkt zinvol, omdat deze landen als concurrenten belangrijk zijn en bovendien door hun nabijheid en door de gemeenschappelijke markt economisch nauw met Nederland zijn verbonden. Hoewel het daarbij uiteindelijk gaat om de loonkosten per eenheid produkt (ook op te vatten als de verhouding tussen loonsom per werknemer en produktie per werknemer) is het nuttig om eerst afzonderlijk aandacht te schenken aan de loonkosten per werknemer omdat de niveaus daarvan in beginsel gemakkelijk zijn te vergelijken, terwijl dit voor de arbeidsproductiviteit van werknemers in verschillende landen of sectoren niet zo eenvoudig, ja wellicht onmogelijk is.

Reeds geruime tijd bestond de mogelijkheid om voor o.m. de verwerkende industrie in de EEG-landen uit gegevens over de loonsom¹ en de werkgelegenheid² het verloop van de loonsom per werknemer (incl. werkgeverslasten) af te leiden. Voor een zinvolle vergelijking tussen de landen diende men echter ook inzicht in de loonkostenniveaus te hebben. Een snellere loonontwikkeling in land A dan in land B moet immers geheel anders worden geëvalueerd, indien in A het gemiddelde uitgangsniveau veel lager is dan wanneer bijvoorbeeld beide loonniveaus in het begin van de periode nagenoeg gelijk zijn. Gegevens over loonniveaus waren wel te berekenen maar zij worden weinig betrouwbaar geacht. Bovendien moest bij een landenvergelijking de invloed van verschillen in bedrijfstaksamenstelling op de loonniveaus worden geëlimineerd. Daartoe ontbraken echter de gegevens.

Van 1959 af werd door het Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen (B.S.E.G.) jaarlijks in een aantal, steeds wisselende bedrijfstakken, een vergelijkend onderzoek ingesteld naar de loonkostenniveaus in de afzonderlijke lid-staten van de EEG. Doordat dit onderzoek in 1966 is herhaald voor alle bedrijfstakken uit de verwerkende industrie is het nu mogelijk die vergelijking te maken voor de gehele verwerkende industrie. De gegevens kwamen onlangs gereed en de voornaamste ervan zijn reeds beschikbaar.³

Deze gegevens hebben betrekking op het loon plus de aan de lonen gerelateerde werkgeverslasten per bedrijfstak voor resp. handarbeiders en beambten. Tot het loon zijn alle vergoedingen aan de werknemers gerekend. Deze omvatten dus alle elementen van de loonsom in de zin der nationale rekeningen. Zij omvatten zelfs nog iets meer, nl. de door werkgevers betaalde belastingen op het loon (Frankrijk en Italië) en kosten van vakopleidingen. De loonkosten van handarbeiders zijn uitgedrukt per gewerkt uur, die van beambten per maand. Het is bij gebrek

aan voldoende gegevens niet mogelijk uit deze cijfers per land een gemiddeld loonkostenniveau (per uur of per maand) voor alle werknemers in een bedrijfstak of in de verwerkende industrie af te leiden.

LOONKOSTENNIVEAUS IN 1966

De uitkomsten van het hier besproken onderzoek zijn gegeven in Belgische franks na omrekening tegen officiële wisselkoersen. Zij zijn door ons op dezelfde wijze getransformeerd in guldens (tabel 1, deel A, op blz. 940).

De gemiddelde loonniveaus voor handarbeiders, resp. beambten in de verwerkende industrie van de verschillende EEG-landen liepen in 1966 nogal uiteen. Verschillen van ca. 20% kwamen voor. Daarbij vallen echter een paar dingen op:

- bij een hoog gemiddeld loonniveau voor handarbeiders tendert het gemiddeld niveau voor beambten laag te zijn, en omgekeerd;
- in de Latijnse landen (Frankrijk, vooral echter Italië) was het loonniveau voor handarbeiders relatief laag, dat in Duitsland echter hoog.

De gemiddelde loonniveaus voor alle werknemers liepen dus minder ver uiteen dan die voor handarbeiders en beambten afzonderlijk.

Het Nederlandse loonniveau in de verwerkende industrie was voor handarbeiders in 1966 nagenoeg gelijk aan het gemiddelde voor de overige EEG-landen. Voor de beambten lag dat gemiddelde toen 7% boven het Nederlandse. Het gemiddelde loonkostenniveau van Nederland bevond zich in dat laatste jaar van de meest recente periode van overspanning dus nog iets onder het Europese.

Voor een beoordeling van de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse verwerkende industrie is het wellicht juister de cijfers der overige EEG-landen per bedrijfstak samen te wegen in verhouding tot het aandeel van die bedrijfstakken in de Nederlandse werkgelegenheid in 1966.

* De schrijver is de heer B. L. de Groot van het Centraal Planbureau dank verschuldigd wegens het door hem geleverde kritische tegenspel bij opzet en uitwerking van het onderzoek. Gaarne dankt hij ook de heer L. van der Kruk (CPB) voor de vele gemaakte berekeningen en tekeningen.

¹ Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen en enkele nationale statistieken zoals *Statistisches Jahrbuch* en *Rapport sur les comptes de la nation*.

² *Labour Force Statistics* (OECD), *Main Economic Indicators* (OECD) en *Labour Statistics* (I.L.O.).

³ *Statistische studies en enquêtes EEG*, 1968, no. 3.

TABEL 1. *Loonkosten (inclusief werkgeverslasten) in de verwerkende industrie van de EEG-landen, 1966*

Loonkosten van	Duitsland	Frankrijk	Italië	België	EEG exclusief Nederland	Nederland	Totaal EEG
A. bij samenweging der bedrijfstakgegevens in verhouding tot het aantal werknemers in die categorie in het betrokken land (enquêtegegevens)							
Handarbeiders (per uur): in gulden	f. 5,66	f. 4,72	f. 4,50	f. 5,37	f. 5,20	f. 5,15	f. 5,19
Nederland = 100	110	92	87	104	101	100	101
Beambten (per maand): in gulden	f. 1.340	f. 1.640	f. 1.496	f. 1.543	f. 1.461	f. 1.361	f. 1.454
Nederland = 100	98	120	110	113	107	100	106
B. bij samenweging der bedrijfstakgegevens in verhouding tot het aantal werknemers in die categorie in Nederland 1966 (C.B.S.-gegevens)							
Handarbeiders (per uur): in gulden	f. 5,45	f. 4,79	f. 4,50	f. 5,23	f. 5,10	f. 5,08	f. 5,10
Nederland = 100	107	94	88	102	100	100	100
Beambten (per maand): in gulden	f. 1.313	f. 1.604	f. 1.446	f. 1.491	f. 1.428	f. 1.341	f. 1.422
Nederland = 100	98	120	108	111	107	100	106

Dit blijkt evenwel de conclusies niet te wijzigen (tabel 1, deel B), zij het dat de verschillen tussen de landen daarvoor voor handarbeiders geringer worden.

Vergelijkt men het Nederlandse loonpeil met dat in de andere landen (bij weging met de Nederlandse gewichten) dan valt op, dat voor de handarbeiders Nederland in 1966 een tussenpositie innam, waarbij Duitsland 7% en België 2% hoger uitkwam, terwijl Italië en Frankrijk een resp. 12 en 6% lager loonpeil hadden. Voor de beambten was het Nederlandse salarispeil nagenoeg gelijk aan het Duitse, terwijl dat in alle andere EEG-landen hoger, in Frankrijk zelfs aanmerkelijk (20%) hoger lag dan in ons land.

Samenvattend kan worden geconcludeerd dat in het beschouwde jaar de gemiddelde loonkosten per werknemer in de verwerkende industrie van land tot land in de EEG weinig uiteenliepen, maar dat de beloningsverhouding tussen handarbeiders en beambten wel vrij grote verschillen liet zien. In dit laatste weerspiegelt zich waarschijnlijk o.m. de uiteenlopende inkomensongelijkheid, waarin de Latijnse EEG-landen en België vermoedelijk ongunstig afstaken bij Nederland en ook Duitsland. Het Nederlandse loonpeil leek voor de handarbeiders het meest op het Belgische (maar was ook weinig lager dan het Duitse) en voor de beambten op het Duitse.

ONTWIKKELING VAN DE LOONKOSTENNIVEAUS, 1950-1966

Het is nu mogelijk de eerder genoemde indices van het verloop van de loonsom per werknemer in de verwerkende industrie te koppelen aan de resultaten van het niveauonderzoek voor 1966 om aldus een beeld te krijgen van de veranderingen die in de niveauverhoudingen sedert 1950 optraden. Aangezien de betekenis van de loonkostenniveaus voor de Nederlandse concurrentiepositie in dit artikel voorop staat, geschiedde de koppeling aan de niveaucijfers in deel B van tabel 1, d.w.z. aan de cijfers die ontstaan bij samenweging van de bedrijfstakgegevens tot

landencijfers conform hun aandeel in de Nederlandse werkgelegenheid voor resp. handarbeiders en beambten in 1966.

Deze handelwijze houdt — noodgedwongen — een zekere stilering van de werkelijkheid in. Er is daarbij nl. impliciet uitgegaan van de volgende veronderstellingen:

1. voor beambten: gelijke gemiddelde arbeidsduur per land in 1966 (voor zover men uurlonen wil vergelijken);
2. de loonkosten per uur vertonen in elk land sedert 1950 dezelfde ontwikkeling voor handarbeiders en voor beambten;
3. wijzigingen in de arbeidsduur sedert 1950 zijn in de lid-staten parallel verlopen;
4. wijzigingen in het aandeel der verschillende bedrijfstakken in de totale industriële werkgelegenheid in Nederland⁴ sedert 1950 hebben geen invloed op de gemiddelde loonkostenniveaus per land.

De laatste veronderstelling kon goeddeels worden geverifieerd. De werkgelegenheid per bedrijfstak in de Nederlandse industrie in 1950 is namelijk bekend. Herweging van de cijfers uit deel B van tabel 1 met deze aandelen leidde voor de beambten tot geen enkele en voor de handarbeiders slechts tot een verwaarloosbare wijziging in de loonkostenniveaus per land.

In tabel 2 zijn de loonkostenniveaus in de verschillende landen in 1950 en 1966 weergegeven (Nederlandse weging 1966), waarbij die voor 1950 zijn afgeleid onder de genoemde veronderstellingen. Om het trekken van conclusies te vergemakkelijken zijn zij gepresenteerd in de vorm van verschillende verhoudingscijfers:

- cijfers 1950 in % van de overeenkomstige niveaus in 1966;
- landencijfers 1950 en 1966 in % van het EEG-gemiddelde voor hetzelfde jaar;

⁴ Deze beperking tot Nederland hangt samen met de keuze van Nederlandse gewichten in de analyse, noodzakelijk ter bepaling van relatieve concurrentieposities der landen.

(I.M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

TABEL 2. *Loonkostenniveaus (inclusief werkgeverlasten) in de verwerkende industrieën der EEG-landen, verhoudingscijfers a*

	Handarbeiders				Beambten				
	1950			1966	1950			1966	
	Nederland 1950=100	E.E.G. 1950=100	E.E.G. 1966=100	Nederland = 100	Nederland 1950=100	E.E.G. 1950=100	E.E.G. 1966=100	E.E.G. 1966=100	Nederland 1966=100
Nederland	100	85	27	100	100	80	25	94	100
Duitsland	105	95	29	107	100	80	25	92	98
Frankrijk	120	105	33	94	160	125	40	113	120
Italië	125	110	34	88	155	120	39	102	108
België	155	135	42	102	170	140	43	105	111
Totaal E.E.G.	115	100	31	100	125	100	32	100	106

a Met samenweging der bedrijfstakgegevens volgens hun gewicht in de Nederlandse werkgelegenheid in 1966.

— idem in % van het Nederlandse niveau voor hetzelfde jaar.

Ook hier zijn alle cijfers in Nederlandse valuta, hetgeen van belang is in verband met de koersaanpassing van de Franse frank in 1958⁵ en de revaluatie van Duitsland en Nederland in 1961⁶.

Gemiddeld is het loonkostenniveau in de verwerkende industrie der EEG-landen in de periode 1950-1966 meer dan verdrievoudigd. Voor de afzonderlijke landen was dat ontwikkelingstempo echter nogal verschillend en die tempoverschillen blijken sterk te zijn gecorreleerd met de uiteenlopende uitgangsniveaus in 1950. *De spreiding tussen de nationale loonkostenniveaus was in dat jaar (1950) veel groter dan in 1966 en de ontwikkeling in de tussenliggende periode had duidelijk het karakter van een toegroei naar een gemeenschappelijk loonkostenniveau.*

Nederlands en Duitsland bezaten daarbij in 1950 het laagste loon- en salarisniveau, lager dan het EEG-gemiddelde, met onderling geen grotere verschillen dan in 1966. De beloning der Nederlandse en Duitse beambten was zelfs extreem laag (20% onder het EEG-gemiddelde). De loonontwikkeling in beide landen is in de periode 1950-1966 echter sneller gegaan dan in de rest van de EEG. Daardoor waren de Duitse handarbeiderslonen in 1966 zelfs de hoogste. De beambten in Duitsland en Nederland „verdienden” echter ook toen nog minder dan hun buitenlandse collega's (ondanks de revaluatie van 1966) al waren de verschillen veel geringer dan in 1950 en is hiermee nog niets gezegd over de koopkrachtverhoudingen.

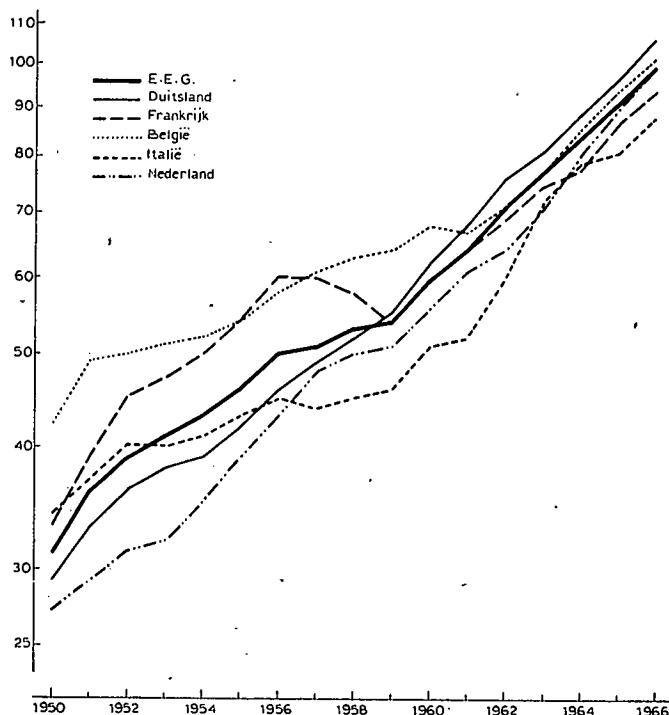
Het EEG-land met het hoogste loonkostenpeil was in 1950 zonder enige twijfel België: het lag 35 à 40% boven het EEG-niveau van dat jaar. Dit verschil was in 1966 teruggebracht tot 2% voor de handarbeiders en tot 5% voor de beambten! De Belgische loonontwikkeling in de tussenliggende periode verliep dus veel langzamer dan in de rest van de EEG.

Dit laatste geldt, minder sterk, ook voor Italië. Uit de cijfers kan men aflezen dat het Italiaanse loonpeil (verwerkende industrie!) voor handarbeiders in 1950 vrij behoorlijk boven het EEG-gemiddelde uitkwam, maar daar in 1966 flink bij was achtergebleven. Voor de Italiaanse beambten lagen de salarissen in Europees verband in 1950 hoog om in 1966 te zijn teruggevallen op het Europees gemiddelde.

In Frankrijk hebben de lonen van handarbeiders, in guldens gemeten, de Europese ontwikkeling niet geheel kunnen volgen en zijn daarmee in 1966 iets onder het gemiddeld Europees peil geraakt. Dit was echter geheel te danken aan de devaluatie van 1958; in nationale valuta

grafiek 1.

LOONNIVEAU, INCLUSIEF WERKGEVERS LASTEN VAN HANDARBEIDERS IN DE VERWERKENDE INDUSTRIE (in guldens), E.E.G. niveau in 1966 = 100
log. schaal

gemeten was de gemiddelde jaarlijkse loonstijging in Frankrijk groter dan in enig ander EEG-land. Voor de beambten in dat land lagen de salarissen (evenals in Italië en België) aanvankelijk hoog t.o.v. Duitsland en Nederland, en ook t.o.v. het EEG-gemiddelde; dit verschil was (in guldens) in 1966 wel sterk verminderd maar bepaald nog niet verdwenen.

Het verloop van de loonbeweging in deze landen gedurende de periode 1950-1966 is in grafiek 1 nog eens, alleen voor de handarbeiders, volledig weergegeven, waarbij samenweging met de bedrijfstakgegevens wederom is geschied conform de samenstelling van de Nederlandse verwerkende industrie in 1966. Hieruit blijkt heel duidelijk dat die ontwikkeling in Frankrijk en Italië na 1956 wordt afgeremd en pas in 1960 weer het oude of zelfs een hoger

⁵ Met ca. 30%.

⁶ Met 5%.

tempo herkrijgt: In Frankrijk is er in 1958 en 1959 door de devaluaties van de Franse frank t.o.v. de dollar en dus ook t.o.v. de gulden ogenschijnlijk zelfs sprake van een loondaling. Vóór 1956 was de Franse loonontwikkeling zeer snel, na 1960 benadert zij — evenals de Italiaanse — spoedig het Duitse tempo. De Belgische loonontwikkeling is aanvankelijk na de Italiaanse het meest trage (echter vanaf een hoog niveau). Na 1963 wordt het versnelde Duitse tempo gevolgd op een vrijwel gelijk niveau. De loonontwikkeling in Nederland tenslotte lijkt van meet af aan veel op de Duitse, zij het dat het Nederlandse loonpeil voor handarbeiders steeds wat lager schijnt te zijn dan dat voor Duitsland.

In grafiek 2 zijn diezelfde cijfers nog eens uitgedrukt in procenten van het overeenkomstige Nederlandse loonniveau. Opvallend is vooral, dat het verschil tussen het Nederlandse en Duitse loonniveau trendmatig gelijk is gebleven (waarbij het Duitse niveau ca. 10% hoger lag dan het Nederlandse ⁷⁾ en dat dit verschil zekere cyclische fluctuaties heeft vertoond. Die cyclische fluctuaties in het verschil in loonkostenpeil vertonen een opgaande lijn in de periode 1951-1953 en 1958-1962 (in Nederland jaren van conjuncturele ontspanning; verschil Duitse-Nederlandse lonen neemt toe) en een neergaande lijn in de periode 1954-1957 en 1963-1966 (in Nederland hausse-jaren; verschil neemt af). In de overige EEG-landen lag het loonkostenniveau aanvankelijk, in 1950, aanmerkelijk boven het Nederlandse. Heel sterk gold dit voor België. Het verschil daalt daarna (voor Frankrijk: na 1953) echter trendmatig. Italië bereikt zelfs in 1957 al een loonkostenniveau dat ca. 10% onder het Nederlandse lijkt te liggen; Frankrijk komt in 1964 eveneens onder Nederland. Het resultaat is dat omstreeks 1966 de relatieve loonverschillen tussen de EEG-landen sterk zijn verminderd en de 10% niet overschrijden: Duitsland en Nederland hebben geïndelijk de andere drie landen ingehaald.

Rond de genoemde trendmatige daling laten de lijnen voor Italië, Frankrijk en België eveneens zekere slingerbewegingen zien. Dit komt duidelijker tot uiting in grafiek 3, waarin voor deze drie landen tezamen uit de ontwikkeling van de loonkostenniveaus der handarbeiders (uitgedrukt in procenten van de Nederlandse) de trend is geëlimineerd. Die slingerbewegingen zijn niet geheel dezelfde als voor de Duitse lijn. Zij worden o.m. verstoord door de Franse devaluatie en de zeer sterke loonkostenontwikkeling die aan deze devaluatie t/m 1956 voorafging. Het is echter wel duidelijk dat de bron van die cyclische fluctuaties dezelfde is als t.a.v. Duitsland, namelijk dat het Nederlandse loonkostenpeil gedurende perioden van ontspanning en

(I.M.)

onroerend goed

- beheer
- beoordeling van bouwplannen
- controle op uitvoering
- advies bij koop en bouw

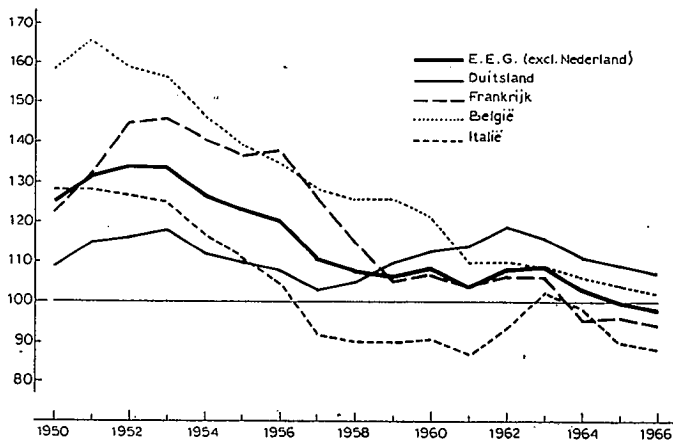

MAATSCHAPPIJ VOOR
KAPITAALGOEDEREN N.V.

Keizersgracht 634 - Amsterdam - C. Telefoon 020-23 71 33

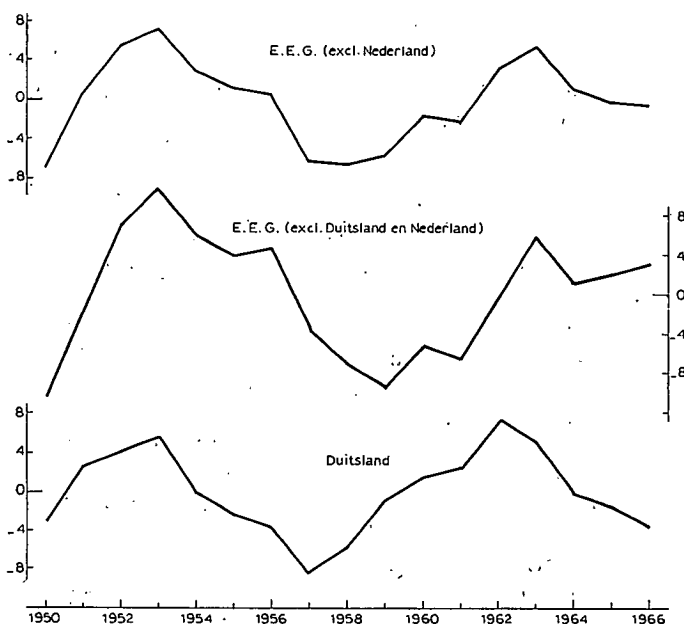
grafiek 2.

LOONNIVEAU, INCLUSIEF WERKGEVERS LASTEN VAN HANDARBEIDERS IN DE VERWERKENDE INDUSTRIE (in gulden) Nederland = 100

grafiek 3.

AFWIJKINGEN VAN DE TREND IN HET VERLOOP VAN HET LOONNIVEAU VAN HANDARBEIDERS IN DE E.E.G.-LANDEN T.O.V. HET NEDERLANDSE NIVEAU. (in procenten) Nederland = 100

eerste conjunctureel herstel, behoudens trendmatige verschillen in die ontwikkeling, minder snel toeneemt dan in de overige EEG-landen, daarentegen in hausse-perioden juist sneller. Deze bewegingen compenseerden elkaar op langere termijn. Dit wordt ook nader geadstrueerd door een vergelijking van de Nederlandse jaargegevens over de mutaties in de loonsom per werknemer, de productie van bedrijven en het saldo lopende rekening van de betalingsbalans en over de omvang van de werkloosheid (tabel 3).

¹⁷ Voor Duitsland (*Wirtschaft und Statistik*) en Nederland (*Statistiek der lonen en de Sociale Maandstatistiek*) zijn de door handarbeiders in de verwerkende industrie gewerkte uren bekend. Correctie van de loonkostenverhoudingen hiervoor brengt het Duitse niveau in de periode 1950 t/m 1956 en 1961 t/m 1963 iets dichterbij het Nederlandse. Trendmatig lijken de Duitse lonen dan een fractie sneller toe te nemen dan de Nederlandse (hetgeen overigens overeenkomt met de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in beide landen zoals die kan worden afgeleid uit gegevens over productie en werkgelegenheid in de verwerkende industrie van EEG en OECD, resp. I.L.O.).

TABEL 3. Enkele kerngegevens met betrekking tot de Nederlandse loonontwikkeling, 1950-1966 a

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Loonsom per werknemer (mutaties in %)	7	10,5	5,5	4	9	9	8,5	11	4,5	2,5	8	7	6	9	15,5	11	10,5
Geregisteerde arbeidsreserve (in % van de afhankelijke beroepsbevolking) ...	2,8	3,2	4,8	3,5	2,4	1,7	1,3	1,6	3,0	2,4	1,5	1,0	0,9	1,0	0,8	0,9	1,2
Produkt bedrijven (volumemutaties in %)	5,8	2,4	1,3	8,6	6,8	7,6	4,8	3,1	-1,2	5,2	10,1	3,1	4,5	3,5	9,9	5,3	2,9
Overschot lopende rekening van de betalingsbalans (in f. mrd.)	-1,1	-0,3	1,8	1,4	0,2	0,8	-0,8	-0,6	1,5	1,8	1,2	0,6	0,5	0,4	-0,6	0,1	-0,6

a Centraal Economisch Plan 1968, Bijlage C1, C3a en C3b, CPB, 's-Gravenhage 1968.

NABESCHOUWING

Hoe kan nu de Nederlandse loonontwikkeling in de beschouwde periode het beste worden gekarakteriseerd? Het is duidelijk dat tussen 1950 en 1966 de gemiddelde loonniveaus in de EEG-landen een proces van wederzijdse aanpassing hebben ondergaan. Nederland heeft dat proces meegemaakt vrijwel op het Duitse niveau en volledig in het hoge Duitse tempo. Daarmee haalden wij geleidelijk de overige EEG-partners in (Frankrijk alleen dank zij een forse wisselkoersaanpassing in dat land). Deze waren na de oorlog op een hoger prijs- en kostenpeil gestart, welke divergentie door de uiteenlopende devaluatiepercentages in 1949 nog was versterkt⁸. Dat laatste, met de groeiende economische verbondenheid der EEG-landen, vormt wellicht de fundamentele impuls van dit aanpassingsproces.

Daarnaast is een opvallend verschijnsel de in grafieken 2 en 3 getoonde slingerbewegingen. Die fluctuaties, terug te vinden in de verhouding tussen de loonkosten in elk der EEG-landen en die in Nederland, zijn duidelijk een weerspiegeling van bijzondere kenmerken van de Nederlandse loonontwikkeling. Het ligt voor de hand daarin de invloed van de loonpolitiek te herkennen. Voor een aantal episoden uit de beschouwde periode lijkt dat ook welhaast evident: de lange periode voorjaar 1951/begin 1954 waarin (behoudens een kleine compensatoire loonronde in juli 1952) bewust, en met klaarblijkelijk succes, loonronden achterwege werden gelaten als onderdeel van een programma van bestedingsbeperking; de opheffing van die bestedingsbeperking en de eerste bewuste welvaartsvermeerdering voor werknemers via twee loonronden in 1954; de loonrodeloze periode (behoudens een huurcompensatie) van

februari 1957 tot laat in 1959 (nog verlengd door de wat moeizame overgang naar een gedifferentieerde loonpolitiek); en misschien ook de zeer krachtige loonsverhoging in 1964 waartoe eind 1963 werd besloten.

Het is evenwel duidelijk dat deze loonpolitiek werd gevoerd binnen de nauwe grenzen van een conjuncturele context. Bedoelde slingerbewegingen vertonen slechts een opgaande lijn (sterkere loonstijging in het buitenland dan in Nederland, behoudens afwijkende trends), zodra de Nederlandse arbeidsmarkt zich bij een conjunctuuromslag ontspant, een opgang die wel vaak lang voortduurt tijdens het conjuncturele herstel maar bij het begin der hausseperioden (1953, 1962) overgaat in een dalende lijn (sterkere loonstijging in Nederland dan elders, behoudens verschillende trends). Deze bijzondere Nederlandse loonkostenbewegingen kunnen derhalve niet volledig als conjunctuurpolitieke „agens” worden gezien doch zijn ten dele ook een symptoom van de relatief grote gevoeligheid voor conjunctuurschommelingen van een kleine, zo sterk op export gerichte economie als de Nederlandse. Dit is wellicht ook de reden dat de amplitude van de fluctuaties in het relatieve loonkostenniveau van België t.o.v. Nederland gemiddeld kleiner is dan die in de overige lijnen. Dat zou dan kunnen worden toegeschreven aan de vergelijkbaarheid van de Benelux-partners in dit opzicht.

H. Emanuel

(Drs. H. Emanuel is hoofd van de Hoofdafdeling Algemeen Plan van het Centraal Planbureau. Red.)

⁸ Verslag van De Nederlandsche Bank N.V. over het boekjaar 1949, Amsterdam 1950, blz. 73.

(I.M.)

Beleggingsmaatschappijen en beleggingsfondsen in de fiscale branding (II)*

In *ESB* van 18 september gaven wij een overzicht van het thans geldende fiscale regime van beleggingsmaatschappijen en beleggingsfondsen, waarin wij ook de wijzigingen terzake verwerkten, zoals deze zijn voorgesteld in de onlangs ingediende tweede nota van wijziging op het ontwerp van Wet op de Vennootschapsbelasting 1960. In het nu volgende willen wij enkele kanttekeningen plaatsen bij dit overzicht.

RECHTSGELIJKHEID

Blijkens de toelichting op hun voorstellen zijn de bewindslieden van mening dat het huidige uiteenlopende fiscale regime voor de beleggingsmaatschappijen en beleggingsfondsen, uit een oogpunt van fiscale rechtsgelijkheid ten aanzien van beleggers en beleggingsvormen de toets der kritiek niet kan doorstaan. Gezien de grote mate van overeenkomst wat de organisatie van beide beleggingsmedia betreft zijn de bewindslieden dan ook van oordeel dat de beleggingsfondsen als belastingplichtigen voor de vennootschapsbelasting moeten worden aangemerkt. Deze overeenkomst is inderdaad, vooral door de opkomst van de beleggingsfondsen in vast goed, de laatste jaren steeds groter geworden. Hieronder volgt een organisatieschema van de beleggingsmaatschappij en het beleggingsfonds in vast goed.

Beleggingsmaatschappij	Beleggingsfonds
Raad van Commissarissen (benoemd door aandeelhouders)	Raad van Bijstand (benoemd door participanten)
Directie (benoemd door aandeelhouders)	Directie (bepaalt het beleid) + Bewaarder (bewaart de activa) (meestal niet benoemd door participanten)
Aandeelhouders (stellen jaarstukken vast)	Participanten (kunnen bij sommige fondsen de jaarstukken vaststellen)
Verhandelbare aandelen	Verhandelbare participaties

Volgt nu uit de grote mate van overeenkomst qua organisatie tussen beide beleggingsmedia dat de beleggingsfondsen gedwongen moeten worden naar de vennootschapsbelasting te „emigreren”¹? Er zijn o.i. steekhoudende argumenten aan te voeren voor een fiscale emigratie in omgekeerde richting nl. van de beleggingsmaatschappijen uit de vennootschapsbelasting naar het fiscale territorium van de beleggingsfondsen.

Het komt ons voor dat de „emigratie-autoriteiten” te veel waarde hechten aan de juridische organisatievorm en te weinig oog hebben voor de economische realiteit. De beleggingsmaatschappij is niet meer — en wil niet meer

zijn — dan een *samenbundeling* van beleggers. In plaats dat stel 1.000 beleggers *ieder* een aandeel c.q. certificaat van aandelen Koninklijke Olie, Unilever, Philips, Heineken, General Motors, International Nickel enz. kopen, doen 1.000 beleggers dit *gezamenlijk* via een beleggingsmaatschappij. Niet is in te zien waarom 1.000 *gezamenlijke* beleggers een andere fiscale behandeling moeten ondergaan dan 1.000 *individuele* beleggers. Op het punt van de verrekening met Nederlandse inkomsten- of vennootschapsbelasting van in het buitenland toegepaste bronheffingen staan de bewindslieden wél een gelijke behandeling van de *individuele* en *collectieve* beleggers voor, getuige de volgende passage in de Toelichting:

„Het bepaalde onder letter c van artikel 27 opent de mogelijkheid beleggingen door Nederlandse beleggers in buitenlandse aandelen *door tussenkomst van een beleggingsinstelling* — wat de in het buitenland toegepaste bronheffing betreft — fiscaal niet nadeliger te behandelen dan rechtstreekse beleggingen in zodanige aandelen. Immers in de nieuwe dan wel herziene verdragen ter vermindering van dubbele belasting komt als regel de bepaling voor dat de in een der staten woonachtige genietter van dividenden uit de andere staat aanspraak heeft op verrekening van de door laatstbedoelde staat op de dividenden ingehouden belasting met de inkomsten- of vennootschapsbelasting van de woonstaat over datzelfde dividend. Ten aanzien van Nederlandse beleggingsinstellingen zal deze verrekeningsmogelijkheid evenwel geen effect hebben, daar de instellingen, zoals reeds is aangegeven in de hoofdlijnen van het regime, geen vennootschapsbelasting verschuldigd zullen zijn.”

Speelt de fiscaliteit een rol bij het voorstel van de bewindslieden om de beleggingsfondsen te laten „emigreren” naar de vennootschapsbelasting? In het overzicht van de budgettaire gevolgen van het bij de nota gewijzigde ontwerp van Wet op de vennootschapsbelasting 1960 is geen post opgenomen die hierop betrekking heeft. Wellicht zullen bij de parlementaire behandeling de motieven van de bewindslieden naar voren komen.

In dit verband is het interessant te wijzen op de tendens in de Franse fiscale wetgeving om de aandeelhouders van vast goed beleggingsmaatschappijen te identificeren met degenen die rechtstreeks vast goed bezitten. Aldaar dus — in tegenstelling tot Nederland — een tendens tot emigratie van het territorium der vennootschapsbelasting naar

* (I) in *ESB* van 18 september jl., blz. 866-872.

¹ Term ontleend aan de leer van het globaal evenwicht, Zie Mr. Dr. F. H. M. Grapperhaus: *De besloten N.V. fiscaal vergeleken met de persoonlijke ondernemer en met de open N.V.*, blz. 47 e.v.

het territoire der inkomstenbelasting. Ter bevordering van de woningbouw heeft de Franse wetgever de volgende fiscale faciliteiten verleend:

a. Krachtens artikel 6 van de Wet no. 66-935 van 17 december 1966 mogen van de dividenden en andere opbrengsten, die de vast goed beleggingsmaatschappijen uitkeren, een forfaitair bedrag dat in 1967 vastgesteld is op 20% en dat o.a. de afschrijving op vast goed belichaamt, alsmede de „primes à la construction” op de I.B. in mindering gebracht worden. De Compagnie Française d'Investissements Immobiliers et de Gestion (Cofimeg) stelde over 1966 betaalbaar per aandeel van fr. 100 op dividendbewijs no. 16: fr. 3,6 (aan I.B. onderworpen) en op dividendbewijs no. 17: fr. 1,99 (vrij van I.B.).

b. Voorts zijn aan de aandelen op naam bepaalde vrijstellingen van schenkings- en successierecht verbonden.

Door toepassing van het principe van de „transparence fiscale” zijn, zoals uiteengezet, de dividenden van de aandelen van Franse vast goed beleggingsmaatschappijen door de Franse wetgever bestempeld tot opbrengsten van onroerend goed.

Krachtens artikel III van het tussen Frankrijk en Nederland gesloten verdrag ter voorkoming van dubbele belasting zijn inkomsten uit onroerende goederen slechts belastbaar in de staat waar die goederen gelegen zijn. Het is thans nog niet bekend of dit artikel door beide staten terzake toegepast zal worden. Zo ja, dan zal dit betekenen dat een Nederlands ingezetene, die in het bezit is van aandelen van een Franse vast goed beleggingsmaatschappij, niet in Nederland, doch in Frankrijk I.B. verschuldigd zal zijn over dat gedeelte van het dividend dat aan Franse I.B. is onderworpen; het andere gedeelte zal hij belastingvrij toucheren (zie beide uitkeringen over 1966 van Cofimeg).

HET BELASTEN VAN SCHIJN-INKOMSTEN

In het overzicht (in *ESB* van 18 september jl., blz. 867 en 870-872) onder kolom I.B. is er reeds op gewezen dat de uitgekeerde dividenden van beleggingsinstellingen „nieuwe fiscale stijl” volledig onderworpen worden aan I.B., derhalve eveneens de in de uitkering begrepen inkoop-som die een koper van een aandeel of participatie heeft betaald. Zoals uit het voorbeeld blijkt, dat wij in *ESB* van 18 september gaven, is dit gedeelte van de uitkering voor de desbetreffende aandeelhouder of participant geen uitgekeerde beleggingsopbrengst, doch een terugbetaling van ingebracht kapitaal. Uiteraard dient dit gedeelte van het dividend onbelast te blijven. Bij het uitwerken van een nadere regeling terzake zal als voorbeeld de vaststelling van het belastbaar inkomen per maand (het z.g. kalendermaandensysteem), zoals gebruikelijk bij vast goed beleggingsfondsen kunnen dienen.

Overigens zijn wij van mening dat de bewindslieden evenzeer voor de uitwerking van de verrekening van buitenlandse bronheffingen, toegepast op door beleggingsmaatschappijen ontvangen buitenlandse dividenden, met de I.B. van aandeelhouders tot een dergelijk systeem hun toevlucht zullen moeten nemen. Het is duidelijk dat een belegger die een aandeel van een beleggingsmaatschappij gekocht heeft nadat de buitenlandse dividenden, waarop buitenlandse dividendbelasting is ingehouden, geïncasseerd zijn, niet voor verrekening van deze dividendbelasting met zijn I.B. in aanmerking komt. Om het anders te stellen: een belegger kan geen ingehouden buitenlandse dividendbelasting verrekenen met Nederlandse I.B., wanneer de buitenlandse dividenden een beleggingsopbrengst vormen

van kapitaal beschikbaar gesteld door andere beleggers, t.w. degenen die reeds aandeelhouders waren voordat onze belegger zijn aandeel kocht.

MAZEN IN HET WETSONTWERP?

Voorgesteld wordt in de Wet op de inkomstenbelasting 1964 het volgende artikel op te nemen:

Art. 44a. 1: „Voor de toepassing van deze wet worden *bewijzen van deelgerechtigdheid* in fondsen voor gemene-rekening als omschreven zijn in artikel 2, tweede lid, van de Wet op vennootschapsbelasting 1960 met inachtneming van het bepaalde in de volgende leden gelijkgesteld met aandelen in naamloze vennootschappen”.

Hieruit kan geconcludeerd worden dat wanneer door een (besloten) beleggingsfonds géén *bewijzen van deelgerechtigdheid* zijn uitgegeven, doch registerparticipaties gecreëerd zijn, het beleggingsfonds niet behoeft te emigreren naar het „nieuwe regime” en de deelnemers participanten volgens het „oude regime” blijven. Dit laatste impliceert dat op hun uitkeringen geen dividendbelasting wordt ingehouden, uitgekeerde koerswinst wordt niet belast, terwijl de participanten kunnen profiteren van de afschrijvingsfaciliteit geldend voor particulier huizenbezit.

Veronderstel dat er 10.000 registerparticipaties uitstaan en dat hiervan 2.000 door een administratiekantoor in administratie genomen worden tegen de uitgifte van 2.000 verhandelbare certificaten aan toonder. Deze certificaten zijn *bewijzen van deelgerechtigdheid in ten name van het administratiekantoor staande registerparticipaties* (vergelijk Mr. J. J. Polderman: *Effecten en effectenhandel*, blz. 67 e.v.), dus geen *bewijzen van deelgerechtigdheid in fondsen voor gemene rekening*.

Door de uitgifte van deze certificaten zou het dus mogelijk kunnen zijn de werkingssfeer van het nieuwe fiscale regime te ontwijken.

VRAAGTEKENS BIJ EEN BEPALING

Voorgesteld wordt voorts in de Wet op de inkomstenbelasting 1964 de volgende bepaling op te nemen:

Art. 44a lid 3: „Gehele of gedeeltelijke teruggaaf van hetgeen op bewijzen van deelgerechtigdheid in een fonds voor gemene rekening is gestort wordt als uitkering beschouwd, voorzover het vermogen van het fonds uitgaat boven hetgeen op de in omloop zijnde bewijzen van deelgerechtigdheid is gestort”.

Wij begrijpen hieruit het volgende. Stel er zijn uitgegeven:

in 1968 1.000 bewijzen van deelgerechtigdheid	
à f. 1.000:	f. 1.000.000
in 1969 1.000 bewijzen van deelgerechtigdheid	
à f. 1.200:	f. 1.200.000
in 1970 1.000 bewijzen van deelgerechtigdheid	
à f. 1.400:	f. 1.400.000
totale stortingen.....	f. 3.600.000

Gemiddelde storting per bewijs van deelneming f. 3.600.000: 3.000 = f. 1.200. Stel voorts dat in 1971 de waarde van een bewijs van deelneming gestegen is tot f. 1.500. Wanneer het fonds alsdan een bedrag van f. 200 ten laste van de kapitaalrekening zou uitbetalen wordt dit bedrag als een (belastbare) uitkering beschouwd. Zou f. 400 betaalbaar gesteld worden, dan wordt slechts f. 300 als een (belastbare)

uitkering beschouwd; immers het vermogensaccres bedraagt slechts f. 300 per bewijs van deelneming. De redactie van de bepaling is niet zuiver:

a. De tekst spreekt van een gehele of gedeeltelijke *teruggaaf* van hetgeen op bewijzen van deelneming is *gestort*. Het gaat hier echter niet om een *teruggaaf* van een *storting*, maar om een *uitbetaling* van vermogensaccres;

b. De bepaling houdt alleen maar rekening met de in omloop zijnde *bewijzen* van deelneming en niet met de *registerparticipaties*. Het is duidelijk dat alleen relevant zijn de uitstaande participaties. Of deze al of niet belichaamd zijn in toonderstukken is niet terzake dienend².

Overigens wijzen wij erop dat niet alleen het vermogensaccres dat via een betaalbaarstelling uitgedeeld wordt als een (belastbare) uitkering beschouwd wordt, doch eveneens het vermogensaccres dat een participant toucheert wanneer hij zijn stukken laat *royeren*. Dit laatste schept een vreemde situatie, immers wanneer hij zijn stukken ter beürze of op de incurante markt verkoopt is de gerealiseerde koerswinst belastingvrij!

AFREKENING VAN FISCALE CLAIMS

In het overzicht hebben wij gewezen op het feit, dat vast goed exploitatiemaatschappijen, die in feite sedert 1 januari 1942 in vast goed beleggen en waarvan de aandelen in vaste (familie)handen zijn gebleven, beleggingsinstelling „nieuwe fiscale stijl” kunnen worden zonder dat zij de fiscale claims die op het vast goed rusten behoeven af te rekenen. Het is toe te juichen dat de bewindslieden deze maatschappijen, die in 1942 de kans om geruisloos te liquideren voorbij hebben laten gaan, thans in de gelegenheid stellen geruisloos beleggingsinstelling „nieuwe fiscale stijl” te worden. Wij vragen ons echter af of de voorwaarde, dat sinds 1 januari 1942 alle of nagenoeg alle aandelen onafgebroken eigendom zijn geweest van natuurlijke personen of hun rechtsopvolgers krachtens erfrecht, huwelijksvermogensrecht of schenking, niet een bovenmenselijk geweld en standvastigheid van de aandeelhouders van het eerste uur en hun erfgenamen veronderstelt. Mocht deze voorwaarde niet verzacht worden, dan dienen de onroerend goed exploitatiemaatschappijen waarvan de aandelen *verspreid* zijn, er rekening mee te houden dat, wanneer zij beleggingsinstelling „nieuwe fiscale stijl” willen worden, zij tot afrekening van fiscale claims zullen moeten overgaan.

Terecht merkte de belastingmedewerker van *Het Financieele Dagblad* (F.D. van 20 augustus jl) over deze materie op dat, wanneer het gaat om claims, die bij een ongewijzigd fiscaal regime pas in een verre toekomst door de fiscus gerealiseerd zouden hebben kunnen worden, de vraag rijst of het dan billijk is die claims op dit moment tegen het normale tarief dwingend te doen afrekenen. Deze onbillijkheid wordt nog groter wanneer men bedenkt dat er géén afrekening van fiscale claims hoeft plaats te vinden door: *algemene* beleggingsmaatschappijen. Hieronder verstaat artikel 4 van de Beschikking Beleggingsmaatschappijen 1947; zoals nadien gewijzigd: „Naamloze vennootschappen, welke uitsluitend of nagenoeg uitsluitend ten doel hebben de verkrijging, het bezit, het beheer en de vervreemding van: *effecten* en andere *vermogensbestanddelen*, welke naar hun aard bron van inkomsten kunnen zijn”. Deze andere vermogensbestanddelen zullen in de regel onroerende goederen zijn. Artikel 5 van genoemde beschikking bepaalt:

„De Minister van Financiën kan, onder door hem te stellen voorwaarden, bepalen, dat ten aanzien van een algemene beleggingsmaatschappij de heffing van de vennootschapsbelasting en de vermogensbelasting plaatsvindt alsof deze maatschappij, met ingang van een door hem vast te stellen tijdstip, was gesplitst in een moedermaatschappij en een dochtermaatschappij, in diër voege dat alle activa welke niet thuis behoren in een effectenbeleggingsmaatschappij geacht worden aan de dochtermaatschappij te behoren, dat de moedermaatschappij wordt aangemerkt als effecten-beleggingsmaatschappij en de dochtermaatschappij geacht wordt al haar winst uit te keren”.

Artikel 29a lid 3, letter b van het wetsontwerp opent de mogelijkheid de aan de dochtermaatschappij toeerekende vermogensbestanddelen in te brengen in een op te richten N.V. tegen uitreiking van aandelen in deze N.V., zonder dat terzake vennootschapsbelasting, registratierecht, schenkingsrecht of omzetbelasting is verschuldigd. In de toelichting hierop schrijven de bewindslieden:

„Nu deze fictieve splitsing bij het van toepassing worden van de wet komt te vervallen zou — zonder speciale regeling — een algemene beleggingsmaatschappij, die het regime voor beleggingsinstellingen deelachtig wil worden, verplicht worden tot afrekening over te gaan van de fiscale claims. Het bepaalde onder letter b opent nu de mogelijkheid om de fictieve splitsing tot werkelijkheid te maken, zodat de „moedermaatschappij” op dezelfde wijze als een effectenbeleggingsmaatschappij — dus zonder fiscale belemmeringen — het regime deelachtig kan worden”.

Door deze vernuftige oplossing zal de *algemene* beleggingsmaatschappij, die tot heden in effecten en onroerend goed belegt, in de toekomst in plaats van onroerend goed, aandelen in een dochtermaatschappij, die in onroerend goed belegt, verkrijgen, dus een *effecten*-beleggingsmaatschappij worden.

FINANCIERINGSWIJZE VAN BELEGGINGSMEDIA

Als voorwaarde om beleggingsinstelling „nieuwe fiscale stijl” te worden wordt o.a. gesteld dat de beleggingsinstelling uitsluitend met *eigen vermogen* financiert, behoudens de mogelijkheid van een gedeeltelijke hypothecaire financiering van het onroerend goed. Deze voorwaarde heeft mede ten doel „ongewenste gevolgen en een mogelijk oneigenlijk gebruik van het regime voor beleggingsinstellingen te voorkomen”.

Dit is een weinig bevredigende toelichting. Wij hopen dan ook dat dit punt tijdens de parlementaire behandeling beter uit de verf zal komen. Hoe stellen de bewindslieden zich voor een dergelijke voorwaarde nader uit te werken? Brengt deze voorwaarde mee dat uitstaande obligatieleningen vervroegd afgelost moeten worden? Zijn de bewindslieden bereid met de leningsvoorwaarden rekening te houden? Realiseren de bewindslieden zich dat een dergelijke ingreep als het vervroegd aflossen van obligatieleningen ernstige repercussies kan hebben voor de desbetreffende beleggingsmaatschappijen? Hetzelfde geldt uiteraard m.m. voor de beleggingsfondsen in vast goed die gedwongen zouden worden (tegen betaling van een boete) hypothecaire leningen af te lossen omdat de opgenomen hypothecaire leningen het toegestane percentage overtreffen.

² Eenzelfde redactiefout troffen wij aan in artikel 12 lid 6 Wetsontwerp: „Een deelneming in een fonds voor gemene rekening hetwelk binnen het Rijk is gevestigd wordt aanwezig geacht, indien de belastingplichtige ten minste vijf percent van het aantal der bij het begin van het jaar in omloop zijnde bewijzen van deelgerechtigdheid in dit fonds bezit”.

ZEGEL- EN REGISTRATIERECHT

Uit het 18 september gegeven overzicht blijkt dat er een rechtsongelijkheid is uit het oogpunt van zegel- en registratierecht tussen de beleggingsmaatschappijen en beleggingsfondsen. De beleggingsmaatschappij is 2½% registratierecht verschuldigd over het geplaatste en tevens gestorte kapitaal. De beleggingsfondsen zijn tot heden niet onderworpen aan registratierecht, doch de uitgegeven participatiebewijzen zijn aan zegelrecht onderworpen, dat evenwel lager ligt dan het registratierecht (zie overzicht).

Wij zeiden dat de beleggingsfondsen *tot heden* niet onderworpen zijn aan registratierecht. Er is nl. op dit gebied een kentering gaande waartoe het arrest van de Hoge Raad van 10 januari 1968 (BNB 1968/81) een belangrijke stoot heeft gegeven. Door de ontvanger der directe belastingen te Amsterdam werd een proces aangespannen tegen de administratiekantoren en beheermaatschappijen van enkele besloten beleggingsfondsen, waarbij de ontvanger stelde dat door het nemen van participaties volgens de bepalingen van de voorwaarden van administratie en beheer een burgerlijke maatschap ontstaat, waarop artikel 46 Registratiewet van toepassing is en dat dienovereenkomstig 2½% registratierecht verschuldigd is terzake van de uitgegeven participaties. De Amsterdamse Rechtbank stelde de ontvanger in het gelijk. Het Gerechtshof vernietigde echter het vonnis van de Rechtbank. De Hoge Raad vernietigde op zijn beurt het arrest van het Hof en verwees de zaak terug om met inachtneming van zijn beslissing opnieuw recht te doen. Als rode draad liep door deze procedures het feit, dat in de desbetreffende voorwaarden van administratie en beheer het instituut der vergadering van participanten geregeld is, aan welke vergadering de bevoegdheid is gegeven de voorwaarden te wijzigen. Mede op grond hiervan concludeerden Rechtbank en Hoge Raad dat er een rechtsbetrekking tot stand komt tussen de participanten *onderling* op grond waarvan het bestaan van een maatschap³ tussen de participanten aangenomen mag worden.

Wanneer thans beleggingsfondsen opgericht zouden worden mag verwacht worden, dat de belastingadministratie bijzonder zorgvuldig de voorwaarden van administratie en beheer zal bestuderen en bij het ontdekken van een maatschap-rudiment tot heffing van 2½% kapitaalrecht zal overgaan. Het is duidelijk dat, wanneer enerzijds de beleggingsfondsen t.z.t. krachtens de Wet op de vennootschapsbelasting 1960 aan de vennootschapsbelasting onderworpen zullen worden en anderzijds zij, evenals naamloze vennootschappen 2½% registratierecht zullen moeten betalen, deze collectieve beleggingsvorm zal uitsterven omdat de N.V.-vorm op juridische gronden de voorkeur verdient. Voor de goede orde zij vermeld, dat wanneer de beleggingsfondsen in de toekomst 2½% registratierecht zouden moeten betalen ingevolge artikel 68 Zegelwet 1917 het zegelrecht voor participatiebewijzen vervalt.

Wij menen dat de rechtszekerheid gediend zou zijn wanneer de bewindslieden zich in het wetsontwerp tevens over het registratie- en zegelrecht hadden uitgesproken. De Hoge Raad heeft weliswaar gesproken, doch — *salva omni reverentia* — één zwaluw maakt nog geen lente!

DE DEELNEMINGSVRIJSTELLING IN HET WETSONTWERP

In deze artikelen hebben wij het huidige en het nieuwe fiscale regime uitsluitend bekeken vanuit de gezichtshoek

van de particuliere belegger. Wij menen evenwel dat een enkel woord over de deelnemingsvrijstelling niet mag ontbreken:

a. In de regeling van de deelnemingsvrijstelling worden, naast de beleggingsmaatschappijen, thans ook de beleggingsfondsen betrokken.

b. De deelnemingsvrijstelling wordt *uitgesloten* voor beleggingsinstellingen. Met deze uitsluiting wordt bereikt dat de opbrengst van deelnemingen niet buiten aanmerking blijft bij het bepalen van de winst van een beleggingsinstelling, zodat ook voor dit onderdeel van de winst voldaan dient te worden aan de voorwaarde van doorstroming binnen acht maanden na het einde van het jaar, aldus de Toelichting. Wij brengen in herinnering wat wij reeds stelden t.a.v. de afrekening van fiscale claims, nl. dat de *algemene* beleggingsmaatschappij in de toekomst in plaats van onroerend goed, aandelen in een afgesplitste dochtermaatschappij, die in onroerend goed belegt, zal verkrijgen. Door het uitsluiten van de deelnemingsvrijstelling voor de moedermaatschappij wordt voorkomen, dat geen doorstroming van de winst van de dochter naar de moeder zou plaatsvinden.

c. Voorts wordt de deelnemingsvrijstelling uitgesloten voor een deelneming in een beleggingsinstelling. Blijkens de Toelichting willen de bewindslieden met deze bepaling een einde maken aan de situatie, waarin belastingvrije opvoeding of belastingbesparing plaatsvindt door het tussenschuiven van een houdstermaatschappij dan wel van een beleggingsmaatschappij.

Mr. H.-G. M. van der Voort

³ In de Nederlandse literatuur is de vraag of een beleggingsfonds een maatschap is, voor zover ons bekend, nooit aan de orde gesteld, dit in tegenstelling tot de Zwitserse literatuur. In Zwitserland wordt deze vraag ontkennd beantwoord omdat de „affectatio societatis” (de intentie om een maatschap te vormen) zou ontbreken, zie Louis M. Servien: *Les fonds de placement collectif en Suisse (investment trusts)*. Men kan echter de voorwaarden van administratie en beheer van Zwitserse beleggingsfondsen niet zonder meer op één lijn stellen met de voorwaarden van Nederlandse beleggingsfondsen.

Mededelingen

MANAGEMENT CONFERENTIE

In het najaar (oktober, november) organiseert de Stichting Personeelsbeleid te Hengelo (O), ditmaal in samenwerking met het Glacier Institute of Management (Ruislip, Engeland), wederom een van haar conferenties „Organisatie en Management”.

In deze, geheel op de Nederlandse praktijk gerichte conferentie, zijn uit de ervaring opgebouwde inzichten en op bruikbaarheid getoetste hulpmiddelen bijeengebracht welke een belangrijke bijdrage kunnen leveren bij de structurering van de organisatie, het management development, de salariëring van midden- en hoger kader, de promotie- en carrière-planning enz.

De conferentie, die vijf dagen duurt, wordt gehouden in Hotel „Rijsserberg” te Rijssen; zij is bestemd voor directieleden en hun naaste medewerkers. Inlichtingen zijn in te winnen bij de Stichting Personeelsbeleid, Telgen 13 te Hengelo (O), tel. (05400) 1 32 53.

(Slot van blz. 934)

diging vestigen die een oog moet houden op de kredietverlening, de begroting en de geldcirculatie. De internationale ambtenaren zullen zich in de eerste plaats wenden tot de aanwezige buitenlandse deskundigen omdat ze daarmee een gemakkelijker contact hebben, hetgeen hun werk vereenvoudigt. Daardoor zullen de plaatselijke ambtenaren tot toeschouwers worden gedegradeerd. Niet gemakkelijk zal het ontstaan van een paternalistische verhouding kunnen worden voorkomen. Ik wil niet in twijfel trekken dat de internationale ambtenaren met grote toewijding voor hun gastland hun werk zullen verrichten, maar het zal voor de plaatselijke autoriteiten steeds moeilijker worden zich tegen hun conclusies te verzetten. Zo zal op grote schaal een nieuwe vorm van bevoogding zijn intrede doen in de verhouding van het Westen tot de Derde Wereld.

Door de aard van hun werk zullen deze internationale

ambtenaren meer waarde hechten aan een sluitende begroting, aan een beperkte kredietverlening en aan een stabiel prijsniveau dan aan de werkgelegenheid en een redelijke verdeling van het inkomen. Voor de politieke gevolgen van deze beslissingen zullen zij echter geen verantwoordelijkheid dragen. Dat zal het uitsluitende voorrecht zijn van de plaatselijke autoriteiten. Die politieke gevolgen zal ik niet pogen te voorspellen, maar het is waarlijk geen opwekkend beeld dat ons te wachten staat, als wij de structuur van onze hulpverlening niet veranderen en voortgaan in de ontwikkelingslanden schulden op schulden te stapelen. Nog is het tijd om het roer om te gooien door de ontwikkelingslanden op een meer onzelfzuchtige wijze hulp te verlenen dan wij thans doen. Dat is waarlijk niet alleen in het belang van de Derde Wereld. Het is ook in ons eigen belang.

J. Koopman
(Accra)

de rijksoverheid vraagt

voor de Belastingdienst

jonge juristen en economen

(bij voorkeur niet ouder dan 30 jaar)

die gedurende ongeveer 15 maanden aan het Rijksinstituut Belastingen te Leiden zullen worden opgeleid tot inspecteur van 's Rijks belastingen.

Tijdens deze opleiding wordt een salaris toegekend van f 1265,- per maand.

Bij succesvolle beëindiging van de opleiding worden de kandidaten benoemd tot adjunct-inspecteur, op een aanvangssalaris van f 1325,- per maand, waarop een stage volgt van 2 jaar. Na deze stageperiode heeft benoeming plaats tot inspecteur van 's Rijks belastingen (salaris max. f 2457,- per maand). Het normale verloop van de carrière leidt tot functies waaraan een max. salaris van f 2960,- per maand is verbonden.

Verdere promotie is niet uitgesloten.

Inspecteurs van 's Rijks belastingen kunnen behalve met de uitvoering van de belastingwetgeving onder meer worden belast met werkzaamheden van wetgevende organisatorische, personeels-technische en leidinggevende aard.

De genoemde salarissen zijn exclusief 6% vakantiewetgeving. Premie AOW voor Rijksrekening.

Kandidaten die tot de opleiding worden toegelaten, moeten zich verbinden om na afloop daarvan een benoeming tot adjunct-inspecteur van 's Rijks belastingen te aanvaarden en binnen 7 jaar geen ontslag uit de Rijksbelastingdienst te vragen. Daartegenover verbindt het Ministerie van Financiën zich bij benoeming tot adjunct-inspecteur een tegemoetkoming van f 12500,- te betalen.

Op telefonisch verzoek onder nr. (070) 51 40 01, toestel 08, worden nadere mondelinge of schriftelijke informatie verstrekt.

Schriftelijke sollicitaties onder vacaturenummer 8-4626/0936 (in linkerbovenhoek van brief en enveloppe) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

De periode van overvloed van middelen op de geldmarkt in de dagen omstreeks het midden van september is slechts kort geweest. De mutaties in de goud- en deviezenvoorraad van de centrale bank, die vaak een beslissende rol hebben gespeeld, zijn thans van geen betekenis voor de situatie van de markt. De golvingen van de bankpapiercirculatie zijn tot op grote hoogte wat het tijdspatroon en de omvang betreft voorzienbaar; er is daarom geen gelddisponent in ons land, die deze beweging niet in zijn liquiditeitsplan heeft verwerkt. Het zijn de laatste tijd vooral de omvangrijke en nogal abrupte mutaties in de stand van 's Rijks kas, die voor de situatie van de markt verantwoordelijk zijn. In de 16 september eindigende week droegen de financiële transacties van de Staat in hoge mate bij tot de sterke verruiming van de markt, in de periode tot 23

september trad een omgekeerde beweging op, welke zich in het tijdvak tot ultimo september voortzette. De betaling van vennootschapsbelasting is hierbij van grote betekenis geweest.

Als gevolg van de bewegingen in de Staatskas liep het tegoed der banken weer tot praktisch het minimumpunt terug en het bedrag dat ontbrak om de markt in evenwicht te brengen werd van de Nederlandsche Bank verkregen. In de laatste week van september werd zelfs f. 370 mln. opgenomen. De functie van „lender in last resort”, die jarenlang nauwelijks behoefde te worden uitgeoefend, is de laatste jaren opmerkelijk geactiveerd. Dit staat in verband met o.a. de ontwikkeling van de buitenlandse uitzettingen der banken; deze beschikken niet meer over een buitenlands liquiditeitsreservoir van betekenis.

De rente voor daggeldleningen liep, zoals kon worden verwacht, snel op; 23 september begon de stijging nl. van 1½% tot 2½%; de daarop volgende dagen vonden verdere

Voor een van onze relaties, gevestigd in de omgeving van Amsterdam, zoeken wij een:

ADMINISTRATIEVE TOPFUNCTIONARIS

Het bedrijf

Het bedrijf voert de vertegenwoordiging van een grote Franse cosmetische industrie, met artikelen welke internationaal bekendheid genieten. De activiteiten van dit snel groeiende bedrijf zijn ondergebracht in een productie- en een handelsonderneming.

De functie

De gezochte functionaris zal, rechtstreeks onder de Directie, worden belast met de leiding van het modern geoutilleerde administratieve apparaat (binnenkort zal een I.B.M. 360/20 worden ingeschakeld). Hij zal als zodanig verantwoordelijk zijn voor de verslaglegging en de bedrijfseconomische beoordeling van de ondernemingsactiviteiten en leiding moeten geven aan ca. 20 medewerkers.

De persoon

Naast een grote deskundigheid vergt deze functie uitgesproken leidinggevende kwaliteiten en goede contactuele eigenschappen. Nadere voorwaarden zijn:

- leeftijd tussen 30 en 45 jaar;
- een hoogwaardige administratieve opleiding;
- ervaring in een vergelijkbare functie;
- ervaring in het werken met een computer resp. een ponskaarteninstallatie;
- redelijke beheersing van de Franse taal.

Het geboden salaris bedraagt circa f 40.000.- per jaar. Eventuele huisvestingsproblemen kunnen worden opgelost.

Met de hand geschreven brieven met uitvoerige gegevens kunt U richten aan het adres van ons bureau, Jan van Goyenkade 12 te Amsterdam t.a.v. de Heer A. Bogaards. De brieven worden eerst na schriftelijke toestemming van de kandidaat, b.v. in de sollicitatiebrief, doorgezonden aan de opdrachtgever.

verhogingen plaats, die de rente op 4½% brachten. Het vooruitzicht van de grote belastingbetalingen, die met de normale uitbreiding van de bankpapiercirculatie gepaard gaan, speelt bij het rentebeleid waarschijnlijk een rol

KAPITAALMARKT

Onder de vele aspecten, die de Miljoenennota toont, is voor de kapitaalmarkt vooral van belang de schatting van de behoefte aan financieringsmiddelen en de wijze waarin in deze behoefte wordt voorzien.

(Alle bedragen in f. mln.)		
	1968	1969
Behoefte	3.050	2.650
Financiering:		
uit voorinschrijfrekening	1.200	1.450
op kapitaalmarkt opgenomen	725-775	—
nóg op te nemen op kapitaal-, resp. geldmarkt	1.125-1.075	1.200

Inclusief de nieuw aangekondigde lening (6½% obligaties, f. 225 mln., met mogelijke verhoging tot f. 275 mln., tegen een na sluiting van de inschrijving op 8 oktober vast te

stellen koers, die minimaal 99% zal bedragen) is er in 1968 een kapitaalmarktdekking van f. 1.125 mln. resp. f. 1.075 mln., althans wanneer de Minister niet zou besluiten in dit jaar een verder beroep op de markt te doen.

Voor 1969 is de behoefte aan middelen lager geraamd. Het bedrag aan kapitaalmarkt middelen, dat automatisch 's Rijks kas binnenstroomt laat een verdere structurele stijging zien, zodat het op de kapitaalmarkt op te nemen bedrag tot f. 1.200 mln. is verlaagd.

Verder moet men rekening houden met het kapitaal, dat de Staat zelf door aflossing weer in de markt laat vloeien (1968 f. 563 mln., 1969 f. 587 mln.). Voor zover mag worden aangenomen, dat ten eerste de crediteuren deze middelen wederom ter markt aanbieden (waarop zeer grote kans bestaat omdat deze gelden zich reeds in de vermogenssfeer bevinden) en ten tweede dat opnieuw aan belegging in Staatspapier de voorkeur wordt gegeven, zou het uit nieuwe besparingen te verkrijgen bedrag voor 1967 f. 562 mln. resp. f. 712 mln. en voor 1968 f. 613 mln. zijn. Wat het lopende jaar betreft is in verband met de conjunctuur reeds voorzien in financiering met vlottende schuld, dus inflatoir. Voor 1969 is men van plan deze laatste financieringswijze zo beperkt mogelijk te houden.

Voor ons Hoofdkantoor te 's-Hertogenbosch
vragen wij een

MEDEWERKER

voor de buitendienst.

Zijn werkzaamheden zullen bestaan uit het onderhouden van contact met bestaande relaties en het leggen van nieuwe contacten.

Gezien de aard van de werkzaamheden worden hoge eisen gesteld wat betreft omgangsvormen, doorzettingsvermogen en commerciële capaciteiten.

Vanzelfsprekend is bankervaring vereist. Het bezit van het diploma van de twee-jarige Cursus Bank- en Effectenbedrijf strekt tot aanbeveling. Leeftijd 25-40 jaar.

Het salaris is in overeenstemming met de belangrijkheid van deze interessante en afwisselende functie. In ons groeiend bedrijf bestaat alle gelegenheid zich te ontplooien.

Uw schriftelijke sollicitatie gelieve U te richten aan: F. van Lanschot Bankiers, Directie Algemene Zaken, Hoge Steenwég 27-31, 's-Hertogenbosch.

F. van Lanschot

KOERSSTAAT

indexcijfers aandelen (1953 = 100)	29 dec. 1967	H. & L. 1968	27 sept. 1968	4 okt. 1968
Algemeen	374	457 — 359	446	457
Internationale concerns	514	653 — 495	637	653
Industrie	357	415 — 341	404	415
Scheepvaart	109	139 — 102	135	139
Banken en verzekering	185	219 — 179	214	219
Handel enz.	168	198 — 160	196	198

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen ¹

Kon. Petroleum	f. 155,60	f. 194,60	f. 195,85
Philips	f. 127,40	f. 149,—	f. 155,90
Unilever, cert.	f. 108,40	f. 134,25	f. 139,95
Zout-Organon	f. 160,—	f. 186,50	f. 197,50
Hoogovens, n.r.c.	f. 125,40	f. 118,20	f. 120,50
A.K.U.	f. 66,—	f. 91,90	f. 94,10

	29 dec. 1967	27 sept. 1968	4 okt. 1968
AMRO-Bank	f. 47,20	f. 61,50	f. 67,—
Nat. Nederlanden	619	700½	730
K.L.M.	f. 276,—	f. 186,—	f. 178,—
Robeco	f. 228,40	f. 251,30	f. 251,50
New York			
Dow Jones Industrials	905	934	953
Rentestand			
Langlopende staatsobligaties ²	6,27	6,47	6,45
Aandelen: internationalen ²	4,0		
lokale ²	4,2		
Disconto driemaands schatkist- papier	4½	4½	4½

¹ Aangepast voor kapitaalwijzigingen.
² Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

Prof. Dr. C. D. Jongman

de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Binnenlandse Zaken

t.b.v. de Directie Overheidspersoneelsbeleid

academici vac. nr. 8-4833/0936

die als adjunct-inspecteurs worden verbonden aan de Hoofdafdeling Formatie-zaken.

Taak: het instellen van onderzoeken bij departementen en diensten omtrent omvang en niveau van de personeelsbezetting.

Vereist: voltooide academische studie. Ambtelijke ervaring strekt tot aanbeveling, evenals het afgestudeerd zijn aan een der B-faculteiten:

Standplaats: 's-Gravenhage.

Salaris afhankelijk van leeftijd en ervaring tussen f 1265,- en f 2108,- per maand. Van de adjunct-inspecteurs wordt verwacht dat zij zich zodanig zullen ontwikkelen, dat zij voorkomende vacatures als inspecteur (max. f 2457,- per maand) kunnen vervullen.

voor de Rijkswaterstaat

t.b.v. de Hoofdafdeling Scheepvaartwegen en Havens,
Onderafdeling Zeehavens en Zeescheepvaartwegen

academicus vac. nr. 8-4866/0936

voor de functie van medewerker van het hoofd bureau havenbestuurszaken.

Het bureau is belast met het stimuleren, coördineren en voorbereiden van het rijksbeleid t.a.v. de zeehavens in het algemeen en de havenschappen in het bijzonder, zulks voor wat betreft het havenbeheer en de havenexploitatie in de meest ruime zin alsmede het overleg ter zake met de havenbeheerders en het bij de havens betrokken bedrijfsleven.

Vereist: doctoraal examen economie of Nederlands recht.

Standplaats: 's-Gravenhage.

Salaris afhankelijk van leeftijd en ervaring tot max. f 2108,- per maand.

Schriftelijke sollicitaties onder het bij de gewenste functie vermelde vacaturnummer (voor elke vacature een afzonderlijke brief) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6% vakantiegeld.

GEMEENTE 'S-GRAVENHAGE

De GEMEENTELIJKE DIENST VAN DE STADSONTWIKKELING

vraagt: voor de afdeling Verkeer (onderafdeling VERKEERSONDERZOEK)

a. een

PLANOLOOG

die zal worden belast met werkzaamheden in het kader van planning en uitvoering van verkeersonderzoek in ruime zin (tellingen en enquêtes m.b.t. het verkeer en het parkeren) in het gebied van de Haagse agglomeratie.

VEREISTEN:

opleiding drs. economie (sociale richting), drs. sociale geografie of ingenieur (civiel);

belangstelling voor vraagstukken inzake de dynamische ontwikkeling van het verkeer. Ervaring op het gebied van verkeerskundig of sociaal economisch onderzoek.

De te benoemen functionaris dient in staat te zijn het hoofd van de onderafdeling bij diens afwezigheid te vervangen.

Afhankelijk van opleiding en ervaring kan een salaris worden geboden tot maximaal f 1790,— per maand.

b. een

STATISTISCH ANALIST

wiens taak primair zal bestaan uit het uitvoeren van en het leiding geven aan mathematische en statistische be- en verwerking van onderzoeksresultaten (o.a. door toepassing van verkeersanalytische computerprogramma's), alsmede uit het adviseren ter zake van statistische aspecten van de planning van verkeersonderzoek in ruime zin. Daarnaast zal hij betrokken kunnen worden bij ander onderzoekswerk.

VEREISTEN:

diploma statistisch analist (besliskunde/operationele research of economisch toepassingsgebied) en belangstelling voor het oplossen van stedelijke verkeersproblemen. Ervaring m.b.t. toepassing van statistische methoden en technieken op het terrein van verkeerskundig of sociaal-economisch onderzoek alsmede ervaring op het terrein van gemechaniseerde en/of geautomatiseerde verwerking in dit kader strekken tot aanbeveling.

Afhankelijk van opleiding en ervaring kan een salaris worden geboden tot maximaal f 1577,— per maand.

Voor a en b geldt:

AOW-premie komt voor rekening van de gemeente.

Vakantietoelage 6 % van het jaarsalaris.

Welvaartsvaste pensioenvoorziening.

Een psychologisch onderzoek zal deel uitmaken van de selectieprocedure.

Uitvoerige, eigenhandig geschreven sollicitaties met vermelding van volledige personalia, alsmede van de naam van dit blad, binnen 14 dagen ONDER NO. R 266 a of b te zenden aan de Directeur van het Gemeentelijk Bureau voor Personeelsvoorziening, Burgemeester de Monchyplein 10, 's-Gravenhage.

***Maak gebruik van
de rubriek***

VACATURES

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

**DE NEDERLANDSCHE
MIDDENSTANDBANK N.V.**

Ten behoeve van de Economische Afdeling zoeken wij contact met belangstellenden voor de functie van

ECONOOM

op academisch of daaraan gelijkwaardig niveau, voor algemeen economisch onderzoek.

Zijn taak zal grotendeels bestaan uit diverse researchwerkzaamheden, voornamelijk betreffende economische vraagstukken op het terrein van het midden- en kleinbedrijf.

Deze research, gebaseerd op literatuuronderzoek en enquêtes bij ondernemingen, zal moeten resulteren in vlot leesbare publikaties, zowel ten behoeve van de cliënten als voor onderwijsdoeleinden.

Wij verwachten derhalve van deze medewerker, dat hij een bepaalde problematiek in een voor lezerskring verstaanbare en aantrekkelijke vorm kan redigeren.

Ervaring in dit of soortgelijk werk, bijv. in de economische journalistiek, strekt tot aanbeveling.

Zowel schriftelijk als telefonisch kunt u onder nr. H. 1207 contact opnemen met de afdeling personeelszaken, Herengracht 580 te Amsterdam.

Telefoon (020) 21 13 00, toestel 2118.

Aankondiging:

LANDBOUWHOGESCHOOL TE WAGENINGEN

Aan de Landbouwhogeschool te Wageningen vacceert de functie van

**GEWOON HOOGLERAAR IN DE LANDHUISHOUDKUNDE
VAN DE TROPEN EN SUBTROPEN**

De te benoemen hoogleraar zal belast worden met het beheer en de leiding van de afdeling Landhuishoudkunde van de tropen en subtropen.

Een essentiële vereiste voor de vervulling van deze functie is de beschikking over een ruime ervaring betreffende de problemen van de landbouwontwikkeling in ontwikkelingslanden.

Gegadigden voor deze functie, alsmede hun die op gegadigden de aandacht willen vestigen, wordt verzocht zich binnen een maand na het verschijnen van dit tijdschrift te richten tot het Kabinet van de Senaat van de Landbouwhogeschool met zo uitvoerig mogelijke gegevens.

Op de enveloppe ware te vermelden het codenummer LHT/68.

Universiteit van Amsterdam

vraagt voor het
Planologisch en Demografisch
Instituut een

economist

die mogelijk tot taak zal
krijgen het geven van
onderwijs in vestigingsplaats-
analyse, cost-benefit analysis,
en input-output analysis.

Wiskundige kennis strekt tot
aanbeveling.

Aanstelling zal geschieden in
het rangenstelsel voor de
wetenschappelijke
medewerkers.

Schriftelijke sollicitaties met
opgave van referenties te
richten aan de Hoogleraar-
directeur van bovengenoemd
Instituut, Dapperstraat 115
te Amsterdam-O.

GEMEENTE BUSSUM

Een aantrekkelijke werkring
in een aantrekkelijk woongebied
biedt aantrekkelijke mogelijkheden,
die ook u met een sollicitatiebrief zou kunnen
bereiken.

Er is ter gemeente-secretarie plaats voor een

HOOFDAMBTENAAR

in de rang van REFERENDARIS A of ADMINISTRATEUR, die zal
worden belast met taken van bijzondere aard op het terrein
van de gemeentelijke financiën, waaronder :

- met name de voorbereiding van de reorganisatie
van de financiële administratie en van het kas-
beheer der gemeente, waartoe de a.s. pensio-
nering van een huidige functionaris over enkele
jaren zal kunnen leiden, alsmede
- speciale werkzaamheden, bijvoorbeeld met be-
trekking tot investeringsplannen.

Voor deze taakvervulling is nodig ruime ervaring op het gebied
van de gemeentefinanciën, liefst in een leidende positie in een
gemeente van enige omvang, alsmede inzicht in en belang-
stelling voor moderne vormen van — ook gemeentelijke —
financiële administratie.

Vereisten-qua diplomabezit:

g.a. I, g.f. en g.a. II of daarmede gelijk te stellen
diploma of akte.

Salarisgrenzen:

referendaris a f 1776,— tot f 2175,— per maand;
administrateur f 2042,— tot f 2457,— per maand.
In Bussum gelden de gebruikelijke rechtspositie-
regelingen.

Wie meent in de aangeduide taak op zijn plaats te kunnen
zijn, wordt uitgenodigd te solliciteren binnen 14 dagen na de
verschijning van dit blad.

MODERNE LEVEN- VERZEKERING

automatische
groei van het
verzekerde bedrag
door unieke
winstdeling...

tussentijdse
verhoging van uw
verzekering door
optiesysteem
onafhankelijk van
gezondheids-
toestand...

zonder genees-
kundig onderzoek
terstond en
blijvend verzekerd
door inzending
van certificaat

HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENVERZEKERINGEN N.V.

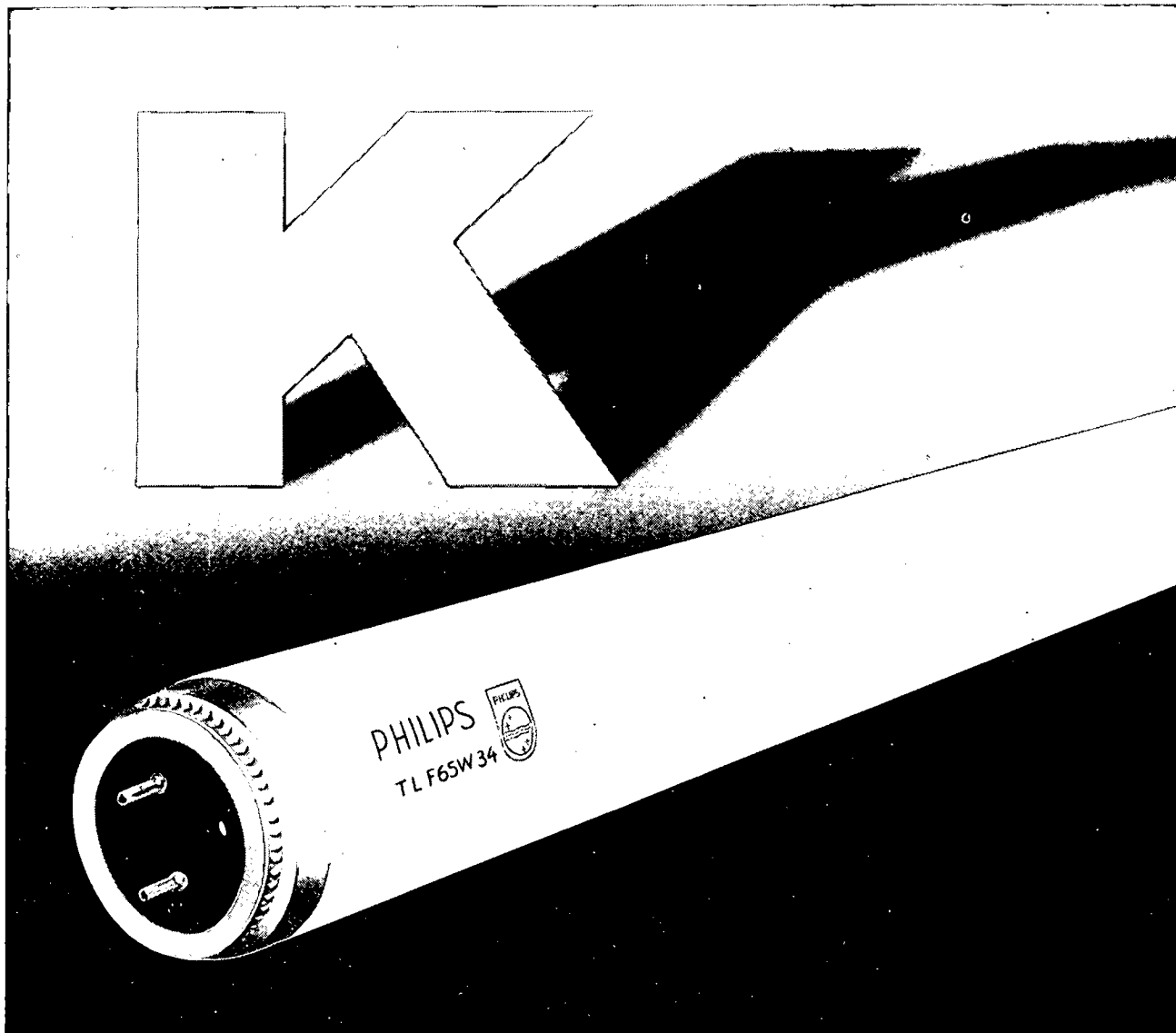
A^o 1807

DE HOLLANDSCHE SOCIETEIT MAAKT DEEL UIT VAN DELTA VERZEKERINGSGROEP N.V.

Voor reclame

kan men te veel
en ook
te weinig uitgeven.

De meeste mislukkingen zijn vaak het gevolg
van het laatste

630.21

Kijk eens naar de K van Kleur voor uw bedrijfsverlichting

In elke bedrijfsruimte moet de lichtkleur afgestemd zijn op de functie van die ruimte. Een grote bedrijfshal stelt andere eisen dan een etalage; een magazijn andere dan een showroom. Want de lichtkleur is van invloed op prestaties en verkoopresultaten. Bij uw „TL”-verlichting is daarom voor elke toepassing de lichtkleur van beslissend belang. Het Philips programma voor bedrijfsverlichting omvat niet minder dan zes

witkleuren, waarmee u in iedere bedrijfssituatie kunt voorzien. Precisie in fabricage en controle garandeert daarbij een blijvend goede lichtkleur voor iedere „TL”-lamp, en gelijkheid van kleur bij de lampen onderling.

PHILIPS „TL” - verlichting:

- Hoog rendement - Blijvend goede lichtopbrengst
- Grote bedrijfszeker-

heid • Minimale wattverliezen • Volkomen aanpassing aan elke bedrijfs-situatie.

Gemaakt voor uw bedrijf:

Het bijzonder instructieve boekje „Praktische wenken voor Bedrijfsverlichting” wordt u per omgaande toegezonden na aanvraag bij Philips Nederland n.v., Afd. Bedrijfsverlichting 41, Eindhoven.

Dit instructieve boekje ligt voor u klaar bij:
Philips Nederland n.v.
Afd. Bedrijfsverlichting, Eindhoven.

PHILIPS

Bedrijfsverlichting

De **NEDERLANDSE ACCOUNTANT-MAATSCHAP** zoekt voor haar organisatie-afdelingen Amsterdam of Rotterdam een

BEDRIJFSECONOOM

(ACCOUNTANT OF Ec.Drs.)

De aan te stellen functionaris zal betrokken worden bij de uitvoering van opdrachten o.m. op het gebied van :

- structuuronderzoeken
- doorlichting van bedrijven
- kostprijproblemen
- rentabiliteitsanalyses.

Voor deze functie wordt gedacht aan een persoon, die na een groeiperiode (praktijkervaring, cursussen en zelfstudie) zelfstandig kan optreden als projectleider.

Ervaring bij een adviesbureau of organisatie-afdeling van een onderneming, strekt tot aanbeveling.

Met de hand geschreven sollicitaties te richten aan het kantoor-adres: Industrieweg 130, Rotterdam.

De **Nederlandse Accountants-Maatschap**

zoekt voor haar Organisatie-Afdelingen Rotterdam of Amsterdam een

COMPUTER-DESKUNDIGE

(bij voorkeur NIVRA-opleiding of -studie)

SYSTEEM-ANALIST

(Ambi-opleiding of MO/SPD)

Van de kandidaten wordt verwacht, dat zij onze cliënten, al of niet in team-verband, kunnen adviseren, respectievelijk bijstaan, bij het mechaniseren of automatiseren van administratieve processen.

Ervaring is vereist.

Betrokkenen moeten bereid zijn om zich door middel van cursussen verder op de hoogte te stellen van de ontwikkelingen op genoemd terrein.

Met de hand geschreven sollicitaties te richten aan het kantoor-adres: Industrieweg 130, Rotterdam.

BRUYNZEEL NV ZAANDAM

zoekt voor haar Deurenfabriek en Schaverij NV, een

bedrijfseconoom

die leiding kan geven aan de ontwikkeling van een budgetterings-systeem.

U kunt mondeling informaties inwinnen bij Mr. A. F. Moerkercken van der Meulen op maandag, dinsdag en woensdag, respectievelijk 14, 15 en 16 oktober a.s. van 19.30 tot 22.00 uur. Telefonisch te bereiken onder no. 023-53090.

Eigenhandig geschreven sollicitatiebrieven met volledige gegevens worden gaarne ingewacht onder nr. ESB 10-323 bij Bruynzeel NV, afdeling Sociale Zaken te Zaandam.

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON (010) 11.19.80 *

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM-2

RAAD VOOR HET MIDDEN- EN KLEINBEDRIJF TE 'S-GRAVENHAGE

vraagt voor zijn secretariaat

EEN ECONOMIST

met belangstelling voor de macro-economische benadering van sociaal-economische vraagstukken en in staat — in teamverband — over gewenste ontwikkelingen te rapporteren. Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen inzake opleiding, ervaring, referenties etc., vergezeld van een recente pasfoto te richten tot de secretaris van de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf, Stadhouderslaan 104, Den Haag.